Аннотация к рабочей программе по учебному предмету «Родной (татарский) язык»
для 5 – 9 классов (ООО ФГОС)
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Именьковская средняя общеобразовательная школа»
Лаишевского муниципального района Республики Татарстан

Пояснительная записка

Статус документа

Рабочая программа по родному языку составлена на основе следующих документов:

- Федерального Закона от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- Федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, утвержденного приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 № 1897 (с изменениями и дополнениями);
- Федерального перечня учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования, утвержденного приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 28 декабря 2018 года № 345;
- Устава МБОУ «ИСОШ»;
- Основной образовательной программы основного общего образования МБОУ «ИСОШ»;
- Положения о рабочей программе МБОУ «ИСОШ»
- Примерная программа учебного предмета «Родной (татарский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке (5-11 классы), авторы-составители: Г.Р. Галиуллина, М.М. Шакурова, одобренная решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию (протокол от 16 мая 2017 г. № 2/17), http://fgosreestr.ru

Структура документа

Рабочая программа включает в себя следующие разделы:

- титульный лист,
- пояснительная записка
- содержание учебного предмета
- планируемые результаты конкретного учебного предмета или курса
- перечень учебно-методического обеспечения
- календарно-тематическое планирование

Курс «Роной (татарский) язык» изучается в 5 ,6,7, 8 классах из расчёта 3 ч в неделю; в 9 классе 1 час в неделю. Рабочая программа рассчитана на 454 ч на пять лет обучения.

Изучение предметной области "Родной язык и родная литература" должно обеспечить:

- ✓ воспитание ценностного отношения к родному языку и родной литературе как хранителю культуры, включение в культурно-языковое поле своего народа;

- ✓ приобщение к литературному наследию своего народа;
- ✓ формирование причастности к свершениям и традициям своего народа, осознание исторической преемственности поколений, своей ответственности за сохранение культуры народа;
- ✓ обогащение активного и потенциального словарного запаса, развитие у обучающихся культуры владения родным языком во всей полноте его функциональных возможностей в соответствии с нормами устной и письменной речи, правилами речевого этикета;
- ✓ получение знаний о родном языке как системе и как развивающемся явлении, о его уровнях и единицах, о закономерностях его функционирования, освоение базовых понятий лингвистики, формирование аналитических умений в отношении языковых единиц и текстов разных функционально-смысловых типов и жанров.

Содержание учебного предмета

Содержание предмета для 5 класса

Общие сведения о языке.

Язык как средство общения. Татарский язык — язык татарской художественной литературы.Лингвистика как наука о языке.Основные разделы лингвистики (общие сведения).Звук. Система гласных звуков татарского языка. Правописание гласных. Правописание согласных. Орфографические нормы языка. Лексическое значение слова. Словообразование и изменение форм слов. Морфология как раздел грамматики. Словосочетание как единица синтаксиса. Виды предложений по цели высказывания. Их интонационные и смысловые особенности.

Текст.

Текст как продукт речевой деятельности. Понятие текста. Тема, основная мысль текста. Микротема текста. Лексические и грамматические средства связи предложений и частей текста. План текста (простой).Повествование (рассказ), описание (предмета, состояния), рассуждение, их основные особенности.

Фонетика и графика.

Фонетика как раздел лингвистики. Органы речи, их участие в образовании звуков речи. Система гласных звуков татарского языка, их количество. Классификация гласных звуков. Изменения в системе гласных звуков татарского языка. Закон сингармонизма, его виды. Сокращение гласных звуков. Дифтонги. Согласные в татарском языке, их количество. Классификация согласных звуков. Изменения в системе согласных звуков татарского языка. Ассимиляция согласных, виды ассимиляции. Гласные и согласные звуки в татарском и русском языках. Понятие об интонации. Ударение в татарском языке. Случаи, когда ударение не сохраняется в собственных и заимствованных словах татарского языка. Трудные случаи ударения в формах слов.

Орфоэпия и орфография.

Нормы литературного языка. Понятие о нормах орфоэпии. Орфоэпический словарь. Фонетический анализ.Общие сведения о графике и орфографии. Алфавит татарского языка. Орфография. Правописание гласных. Правописание согласных. Правописание букв, обозначающих сочетание двух звуков. Правописание букв “ъ” и “ь”. Орфографический словарь. Орфографические нормы языка.

Лексикология и фразеология.

Лексикология как раздел лингвистики. Слово как основная единица языка. Лексическое значение слова. Однозначные и многозначные слова. Прямое и переносное значения слова. Антонимы, синонимы, паронимы, омонимы и их виды. Исконно татарские и заимствованные слова.Словарный состав татарского языка. Активная и пассивная лексика. Устаревшие слова и неологизмы.Фразеологизмы, их значения. Особенности употребления фразеологизмов в речи. Словари различных типов, их использование в различных видах деятельности.Основные лексические нормы татарского языка. Лексический анализ слова. Пословицы, поговорки.

Морфемика и словообразование.

Морфемика как раздел лингвистики.Морфемика (морфемный строй языка) и словообразование. Общие сведения о строении и образовании слов. Морфема как минимальная значимая единица языка. Корень и аффикс. Однокоренные слова. Образование новых слов при помощи аффиксов. Их роль в словообразовании слов различных частей речи.Аффиксы, виды аффиксов: словообразующие, формообразующие и словоизменяющиеаффиксы.Способы словообразования в татарском языке. Корневые слова. Производные слова. Сложные слова, структурные виды сложных слов: собственно сложные, составные, парные.Основные различия в строении слов в татарском и русском языках. Морфемный и словообразовательный анализ.

Морфология

Самостоятельные части речи: имя существительное, имя прилагательное, наречие, имя числительное, местоимение, глагол, звукоподражательные слова.Имя существительное как часть речи, его общекатегориальное значение, морфологические свойства, синтаксические функции.Нарицательные и собственные имена существительные.Одушевлённые и неодушевлённые имена существительные.Имя прилагательное как часть речи, его общекатегориальное значение, морфологические свойства, синтаксические функции.Глагол как часть речи, его общекатегориальное значение, морфологические свойства, синтаксические функции. Спряжение глаголов.

Синтаксис и пунктуация.

Синтаксис как раздел грамматики.Словосочетание как единица синтаксиса. Предложение как минимальное речевое высказывание.Виды предложений по цели высказывания: повествовательные, побудительные и вопросительные. Обращение, его функции.Вводные конструкции (слова, словосочетания) как средство выражения оценки высказывания, воздействия на собеседника Знаки препинания в конце предложения. Правила пунктуации, связанные с постановкой знаков препинания в простом предложении.

Стилистика и культура речи.

Понятие об устной и письменной речи. Корректное использование в речи синонимов, антонимов и т.д. Роль синтаксических синонимов в развитии культуры речи и совершенствовании стиля. Понятие о нормах литературного языка. Общие сведения о требованиях, предъявляемых к устной и письменной литературной речи. Возможности использования в речи различных лексических средств (синонимы, антонимы, слова-кальки, фразеологизмы, пословицы и поговорки).Работа с текстами разных жанров и стилей. Перевод текстов с татарского языка на русский.

Культура речи.

Культура речи как раздел лингвистики. Языковая норма, её функции. Основные нормы татарского литературного языка: орфоэпические, лексические, грамматические, правописные. Варианты норм. Речевые ошибки. Лексическое богатство татарского языка и культура речи.Речевой этикет татарского языка. Употребление соответствующих норм речевого этикета в зависимости от типа коммуникации. Татарский речевой этикет: этикетные ситуации приветствия, прощания, поздравления. Обращения в диалогах — побуждениях к действию. Отражение в языке культуры и истории народа.Единицы языка с национально культурным компонентом в произведениях фольклора, в художественной литературе.

Язык и культура.

Отражение в языке культуры и истории татарского народа, его место и связь с другими народами, живущими в России.Умение выявлять в тексте языковые единицы с национально-культурным компонентом значения и умение объяснять их значение с помощью толкового, этимологического, фразеологического и т.д. словарей.

Содержание предмета для 6 класса

Речь и речевое общение. Условия речевого общения. Виды монолога: повествование, описание, рассуждение.Диалог-расспрос, диалог — побуждение к действию. Сочетание разных видов диалога.

Речевая деятельность. Основные особенности аудирования, говорения, чтения, письма как видов речевой деятельности. Выборочное, ознакомительное, детальное аудирование. Приёмы, повышающие эффективность слушания устной монологической речи. Культура чтения. Основные особенности устного высказывания. Сжатый, выборочный, развёрнутый пересказ прочитанного, прослушанного, увиденного в соответствии с условиями общения. Основные особенности письменного высказывания. Подробное, сжатое, выборочное изложение прочитанного или прослушанного текста.

Текст. Основные признаки текста. Структура текста. Смысловая и композиционная цельность, связность текста. Тема, основная мысль текста. Микротема текста. Лексические, грамматические, смысловые средства связи предложений и частей текста. Основная и дополнительная информация текстов. План (сложный), аннотация.

Описание как функционально-смысловой тип речи, его особенности (описания предмета, состояния, процесса); сочетание с другими функционально-смысловыми типами речи.

Функциональные разновидности языка.Функциональные разновидности языка: разговорный стиль, официально-деловой стиль, научный стиль, публицистический стиль.

Сфера употребления, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства, характерные для разговорного языка. Основные жанры разговорной речи: рассказ, беседа.

Сфера употребления, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства, характерные для официально-делового стиля. Основные жанры официально-делового стиля: заявление, его особенности.Основные жанры научного стиля: аннотация, её особенности. Основные жанры публицистического стиля: выступление, его особенности.

Общие сведения о языке.Формы функционирования современного татарского языка: литературный язык, территориальные диалекты, городское просторечие, профессиональные разновидности, жаргон.

Фонетика и графика. Изменение звуков в речевом потоке. Звук и фонема. Система гласных звуков татарского языка, их количество. Классификация гласных звуков. Изменения в системе согласных звуков татарского языка. Ассимиляция согласных, виды ассимиляции. Гласные и согласные звуки в татарском и русском языках. Ударение в татарском языке. Случаи, когда ударение не сохраняется в собственных и заимствованных словах татарского языка. Понятие об интонации.Фонетический анализ. Повторение. Контрольная работа.
Орфоэпия и орфография.Понятие о нормах орфоэпии. Орфоэпический словарь.Общие сведения о графике и орфографии. Орфографические нормы языка. Употребление строчной и прописной букв. Правила переноса.Правописание гласных. Правописание согласных. Орфографические правила, связанные со слитным, дефисным и раздельным написанием слов.
Орфографический словарь.
Лексикология и фразеология.Лексикология. Слово как единица языка. Отличие слова от других языковых единиц. Словарный состав татарского языка: архаизмы, историзмы, неологизмы и их виды. Диалектные слова. Термины и профессионализмы. Жаргонная лексика и особенности их употребления. Стилистическая окраска слова.
Фразеологизмы, их значения. Особенности употребления фразеологизмов в речи.
Словари различных типов, их использование в различных видах деятельности. Лексический анализ слова.Повторение. Контрольная работа.
Морфемика и словообразование. Словообразование и изменение форм слов, словообразующие, формообразующие и словоизменяющие аффиксы. Словообразовательная пара, словообразовательная цепочка. Словообразовательное гнездо. Основные способы образования слов. Образование слов с помощью аффиксов. Сложение как способ словообразования. Сложные слова. Морфемный и словообразовательный анализ слов.Повторение.
Морфология.Морфология как раздел грамматики. Классификация частей речи. Части речи самостоятельные, служебные, модальные.
Самостоятельные части речи: имя существительное, имя прилагательное, наречие, имя числительное, местоимение, глагол, звукоподражательные слова.
Имя существительное как часть речи (повторение). Число, падеж и категория принадлежности имени существительного.
Имя прилагательное как часть речи (повторение). Качественные (*асыл*) и относительные (*нисби*) прилагательные. Степени прилагательных. Имя числительное как часть речи, его общекатегориальное значение, морфологические свойства, синтаксические функции. Разряды числительных по значению и строению. Грамматические признаки количественных и порядковых числительных. Местоимение как часть речи, его общекатегориальное значение, морфологические свойства, синтаксические функции.Разряды местоимений по значению и грамматическим признакам.Склонение местоимений.Глагол как часть речи, его общекатегориальное значение, морфологические свойства, синтаксические функции. Спряжение глаголов. Спрягаемые личные (затланышлы) формы глаголов: изъявительное (хикәя фигыль), повелительное (боерык фигыль), желательное (теләк фигыль) и условное (шарт фигыль) наклонения глагола.Морфологический анализ частей речи. Контрольная работа.Синтаксис и пунктуация. Синтаксис как раздел грамматики.Предложение как минимальное речевое высказывание.Виды предложений по эмоциональной окраске: невосклицательные и восклицательные. Их интонационные и смысловые особенности. Грамматическая основа предложения. Предложения простые и сложные. Второстепенные члены предложения: определение, дополнение, обстоятельство.Распространённые и нераспространённые предложения.Предложения с однородными членами.Средства связи однородных членов предложения.Обращение, его функции.Интонация предложений с обращением.Знаки препинания в татарском языке. Повторение.
Стилистика и культура речи.Корректное использование в речи синонимов, антонимов. Роль синтаксических синонимов в развитии культуры речи и совершенствовании стиля.
Возможности использования в речи различных лексических средств (синонимы, антонимы, слова-кальки, фразеологизмы, пословицы и поговорки).Работа с текстами разных жанров и стилей. Перевод текстов с татарского языка на русский.
Культура речи. Культура речи как раздел лингвистики. Выбор и организация языковых средств в соответствии со сферой, ситуацией и условиями речевого общения как необходимое условие достижения нормативности, эффективности, этичности речевого общения. Орфоэпические, лексические, грамматические, стилистические, правописные нормы употребления местоимений, числительных, глаголов. Варианты норм.
Нормативные словари современного татарского языка (орфоэпический словарь, толковый словарь, словарь грамматических трудностей, орфографический словарь), их роль в овладении нормами современного татарского литературного языка.
Язык и культура. Взаимосвязь языка и культуры.

Содержание предмета для 7 класса

Речь и речевое общение. Речевой этикет и правила общения. Язык как средство речевого общения. Условия речевого общения. Виды монолога: повествование, описание, рассуждение.Диалог-расспрос, диалог — побуждение к действию. Сочетание разных видов диалога. Типы речи: описание состояния человека. Композиционные формы: заметка в газету, рекламное сообщение, портретный очерк.

Речевая деятельность. Основные особенности аудирования, говорения, чтения, письма как видов речевой деятельности. Соотношение устной и письменной форм речевой деятельности Приёмы, повышающие эффективность слушания устной монологической речи. Спонтанность устной речи. Культура чтения. Основные особенности устного высказывания. Говорение – порождение устной речи.

Текст.Текст как продукт речевой деятельности – речевое произведение. Основные признаки текста: членимость, смысловая цельность, формальная связность, относительная законченность (автономность) высказывания. Тема и основная мысль текста:; микротемы, план текста; деление текста на абзацы; строение абзаца: зачин, средняя часть, концовка.

Функциональные разновидности языка. Сфера употребления, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства, характерные для разговорного языка.

Сфера употребления, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства, характерные для официально-делового стиля. Основные жанры официально-делового стиля: заявление, его особенности.Основные жанры научного стиля: аннотация, её особенности. Основные жанры публицистического стиля: выступление, его особенности.

Татарский язык среди языков тюркского мира. Язык как система средств (языковых единиц). Татарский язык и его место среди других тюркских языков. Характерны черты тюркских языков Урало-поволжского региона.

Фонетика и графика. Предмет изучения фонетики. Звуки речи. Фонетический слог. Ударение и его особенности. Понятие об интонации. Произношение заимствованных слов. Соотношение звука и буквы.Фонетический анализ.

Орфоэпия и орфография.Понятие о нормах орфоэпии. Общие сведения о графике и орфографии. Орфографический словарь.

Лексикология и фразеология.Предмет изучения лексики. Слово и его лексическое значение. Основные способы толкования лексического значения слова: краткое объяснение значения в толковом словаре; подбор синонимов, антонимов, однокоренных слов.Этикетные слова как особая лексическая группа. Знакомство с толковым словарем и его использование в речевой практике.Взаимосвязь лексического значения, морфемного строения и написания слова.Слова однозначные и многозначные. Прямое и переносное значения слова. Переносное значение слова как основа создания художественных тропов: метафоры, олицетворения, эпитета. Фразеологизмы, их значения. Особенности употребления фразеологизмов в речи.Лексический анализ слова.Повторение. Контрольная работа.

Морфемика и словообразование.Предмет изучения морфемики. Морфема как минимальная значимая единица слова. Словообразующие, формообразующие и словоизменяющие аффиксы.Корень; смысловая общность однокоренных слов. Основа слова. Окончание как морфема, образующая форму слова. Связь морфемики и орфографии.Морфемный и словообразовательный анализ слов.

Морфология. Морфология как раздел грамматики. Классификация частей речи татарского языка. Самостоятельные части речи, их основные признаки (наречие, глагол, звукоподражательные слова). Склонение и спряжение. Модальные части речи (частицы, междометия, предикативные слова).Служебные части речи (предлоги и союзы).Спрягаемые личные (затланышлы) и неспрягаемые неличные (затланышсыз) формы. Неличные формы: причастие (сыйфат фигыль), деепричастие (хәл фигыль), имя действия (исем фигыль), инфинитив.Причастие, его грамматические признаки. Признаки глагола и прилагательного в причастии.Причастия настоящего, прошедшего и будущего времени.Синтаксическая функция причастия.Деепричастие, его грамматические признаки. Наречные и глагольные признаки деепричастия.Синтаксическая функция деепричастия.

Морфологический анализ слова.Повторение. Контрольная работа.

Синтаксис и пунктуация.Синтаксис как раздел грамматики.Предложение как минимальное речевое высказывание.Подлежащее и сказуемое как главные члены предложения. Способы выражения подлежащего. Простое и составное сказуемое (глагольное и именное). Постановка тире между подлежащим и сказуемым.Определение, дополнение и обстоятельство как второстепенные члены предложения. Определение согласованное и несогласованное. Виды обстоятельств. Понятие обособления. Обособление определений, приложений, дополнений, обстоятельств. Уточняющие члены предложения. Сравнительный оборот. Выделение запятыми сравнительного оборота.

Односоставные предложения с главным членом в форме подлежащего (назывные) и в форме сказуемого (определенно-личные, неопределенно-личные, безличные). Предложения с обращениями и вводными словами.Синтаксический анализ простого предложения.Знаки препинания в татарском языке. Пунктуационно-смысловой отрезок. Пунктуационные нормы татарского языка.Повторение. Контрольная работа.

Стилистика и культура речи. Использование в речи синонимов, антонимов. Роль синтаксических синонимов в развитии культуры речи и совершенствовании стиля.

Возможности использования в речи различных лексических средств (синонимы, антонимы, слова-кальки, фразеологизмы, пословицы и поговорки).Работа с текстами разных жанров и стилей. Перевод текстов с татарского языка на русский. Повторение. Тестирование. Контрольная работа.

Культура речи.Правильное употребление сложносокращенных слов. Правильное и выразительное употребление в речи имен существительных, прилагательных и глаголов.

Наблюдение за употреблением имен существительных, прилагательных и глаголов в художественной речи.Нормативные словари современного татарского языка (орфоэпический словарь, толковый словарь, словарь грамматических трудностей, орфографический словарь), их роль в овладении нормами современного татарского литературного языка.

Язык и культура. Язык как зеркало культуры. Взаимосвязь языка и культуры. Культура и национальные языковые особенности.

Содержание предмета для 8 класса

Речь и общение

Умение общаться – важная часть культуры человека. Повторение изученного о тексте, стилях и типах речи; расширение представления о языковых средствах, характерных для изученных стилей речи (разговорного и художественного).

Речевая деятельность

Речь как деятельность. Виды речевой деятельности: аудирование, говорение, чтение, письмо. Виды аудирования: выборочное, ознакомительное. Стратегии ознакомительного, изучающего, поискового способа чтения. Смысловое чтение текста. Сжатый, выборочный, развёрнутый пересказ прочитанного, прослушанного, увиденного в соответствии с условиями общения.

Текст

Развитие мысли в тексте: параллельный и последовательный (цепной) способы связи предложений, средства связи- местоимение, деепричастие. Текстовая роль повтора: нормативный повтор как средство связи предложений, как стилистический прием, повышающий выразительность речи, и повтор-недочет.

Стили речи

Научный и официально-деловой стиль (сфера употребления, задача общения, характерные языковые средства). Характерные для научного стиля речи фрагменты текста (определение научного понятия, классификация научных понятий), структура и языковые средства выражения дефиниций. Характерные для делового стиля композиционные формы (жанры) – инструкция, объявление.

Язык - важнейшее средство общения.

Язык как система средств (языковых единиц). Татарскийязык его местосредидругихязыков.

Фонетика и графика.

Предмет изучения фонетики. Звуки речи. Фонетический слог. Элементы фонетической транскрипции. Особенности ударения в татарском языке. Фонетический разбор слова.Звуковое значение букв *е, ё, я, ю.*

Орфоэпия и орфография

Орфоэпический словарь и использование его в речевой практике. Предмет изучения орфографии. Понятие орфограммы.

Лексикология и фразеология

Переносное значение слова как основа создания художественных тропов: метафоры, олицетворения, эпитета. Слова-синонимы, антонимы. Омонимы. Пути пополнения словарного состава татарского языка. Слова тюрко-татарского происхождения и заимствования.Фразеологизмы; их стилистическая принадлежность и основные функции в речи.

Морфемика и словообразование

Морфемика как раздел науки о языке. Морфема как минимальная значимая часть слов. Изменение и образование слов. Однокоренные слова. Основа и окончание в самостоятельных словах. Пути пополнения словарного состава татарского языка: словообразование и заимствование слов из других языков. Понятие о механизме образования слов в татарском языке. Основные способы образования слов.Морфемный и словообразовательный анализ слов.

Морфология

Основные морфологические нормы татарского языка. Части речи как лексико-грамматические разряды слов. Части речи самостоятельные, служебные, модальные. Служебные части речи: предлоги и союзы.Модальные части речи: частицы, междометия, предикативные слова. Их семантические, морфологические и синтаксические особенности. Способы образований слов различных частей речи, их семантика и особенности употребления. Морфологический анализ слова.

Синтаксис и пунктуация

Прямая и косвенная речь. Способы передачи чужой речи: прямая и косвенная речь. Строение предложений с прямой речью. Знаки препинания при прямой речи. Цитата как способ передачи чужой речи. Выделение цитаты знаками препинания. Диалог.

Понятие о сложных предложениях. Виды сложных предложений. Сложносочиненное предложение. Сложносочиненные предложения, связанные при помощи союзов, бессоюзные предложения.

Понятие о сложноподчиненных предложениях. Строение сложноподчиненных предложений в татарском и русском языках. Синтетическое сложноподчиненное предложение, способы связи в данном виде предложений, знаки препинания. Аналитическое сложноподчиненное предложение, способы связи и знаки препинания.

Придаточные предложения, их виды. Сложные предложения с разными видами связи. Строение сложноподчиненного предложения: главное и придаточное предложение в его составе; средства связи всложноподчиненномпредложении.Знаки препинания между главным и придаточным предложениями.Знаки препинания в татарском языке. Пунктуационно-смысловой отрезок. Пунктуационные нормы татарского языка.

Стилистика и культура речи

Умение использовать в речи существительные-синонимы для более точного выражения мыслей и для устранения неоправданного повтора одних и тех же слов.

Умение использовать в речи глаголы-синонимы (например, со значением высказывания, перемещения, нахождения) для более точного выражения мысли, для устранения неоправданного повтора слов. Работа с текстами разных жанров и стилей. Перевод текстов с татарского языка на русский.

Культура речи

Правильное и выразительное употребление в речи наречий и глаголов.Наблюдение за употреблением служебных и модальных частей речи в художественной речи.Нормативные словари современного татарского языка (орфоэпический словарь, толковый словарь, словарь грамматических трудностей, орфографический словарь), их роль в овладении нормами современного татарского литературного языка.

Язык и культура

Отражение в языке культуры и истории татарского народа, его место и связь с другими народами, живущими в России. Лексика, обозначающая предметы и явления традиционного татарского быта; историзмы; фольклорная лексика и фразеология. Татарские пословицы и поговорки. Отражение в татарском языке материальной и духовной культуры татарского и других народов.

Содержание предмета для 9 класса

Речь и речевое общение

Ситуация речевого общения и ее компоненты: участники и обстоятельства речевого общения; личное и неличное, официальное и неофициальное, подготовленное и спонтанное общение. Овладение нормами речевого поведения в типичных ситуациях.

Речевая деятельность

Виды речевой деятельности и их особенности. Чтение: культура работы с книгой и другими источниками информации, включая СМИ и ресурсы Интернет, приемы работы с ними. Аудирование: понимание коммуникативных целей говорящего, понимание на слух различных текстов, установление смысловых частей текста и определение их связей.

Говорение. Участие в диалогах.Письмо. Умение передавать содержание прослушанного или прочитанного текста в письменной форме. Написание сочинений, отзывов и рецензий.

Текст

Текст как продукт речевой деятельности. Его смысловая и композиционная целостность. Тема, основная мысль текста. Различные функциональные типы речи: описание, повествование, рассуждение. Анализ текста (его темы, основной мысли, принадлежности определенному стилю.

Функциональные разновидности языка

Функциональные разновидности языка: разговорный язык, функциональные стили и их жанры.

Общие сведения о языке

Язык как система средств (языковых единиц). Татарский язык — язык татарской художественной литературы.Лингвистика как наука о языке.Основные разделы лингвистики (общие сведения).Система татарского литературного языка. Соотношение языка и речи.

Фонетика и графика

Фонетика как раздел науки о языке. Звук как единица языка. Смыслоразличительная функция звуков.Система гласных звуков татарского языка.Система согласных звуков татарского языка. Согласные шумные (звонкие и глухие) и сонорные.Слог. Ударение. Интонация.Соотношение звука и буквы.Фонетический анализ слов.

Орфоэпия и орфография

Понятие о нормах орфоэпии. Орфоэпия как раздел науки о языке. Допустимые варианты произношения и ударения. Оценка собственной и чужой речи с точки зрения орфоэпических норм. Орфоэпические словари и их использование в повседневной жизни. Орфография как система правил правописания.Правописание гласных и согласных, употребление ъ и ь.Слитное, дефисное и раздельное написание слов.Употребление строчной и прописной букв. Правила переноса.Использование орфографических словарей.

Лексикология и фразеология

Предмет изучения лексики. Лексикология как раздел науки о языке. Слово – основная единица языка. Лексическое значение слова. Однозначные и многозначные слова. Прямое и переносное значения слова.Толковый словарь татарского языка.Синонимы, антонимы и омонимы родного языка. Словари синонимов и антонимов и омонимов.Исконно татарские и заимствованные слова.Общеупотребительная лексика и лексика ограниченного употребления. Диалектизмы, профессионализмы, жаргонизмы.Активная и пассивная лексика. Устаревшие слова и неологизмы. Неологизмы.Фразеология как раздел науки о языке. Фразеологизмы. Словарь фразеологизмов.Лексический анализ слова.

Морфемика и словообразование

Предмет изучения морфемики. Морфемика и словообразование как разделы науки о языке. Корень слова. Однокоренные слова. Особенности словообразования различных частей речи. Основные способы образования слов: образование слов с помощью морфем; сложение как способ словообразования; переход слова из одной части речи в другую как один из способов образования слов и т.д.Усвоение морфемы как минимальной значимой единицы языка, ее значение в образовании новых слов и форм.Определение способов образования слов.Использование различных словарей (словообразовательных, этимологических).Морфемный и словообразовательный анализ слов.Повторение.

Морфология

Морфология как раздел грамматики. Система частей речи в татарском языке. Принципы выделения частей речи. Самостоятельные части речи: имя существительное, имя прилагательное, наречие, имя числительное, местоимение, глагол, звукоподражательные слова.Модальные части речи: частицы, междометия, предикативные слова.Служебные части речи: предлоги и союзы. Определение принадлежности слова к определенной части речи по его лексико-грамматическому значению, морфологическим и синтаксическим признакам. Морфологический анализ частей речи.

Синтаксис и пуктуация

Синтаксис как раздел науки о языке. Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса.Основные виды словосочетаний, типы связи главного и зависимого слова в словосочетании.Виды предложений по цели высказывания.Главные и второстепенные члены предложения, способы их выражения. Однородные члены предложения.Предложения с обособленными членами.Виды простого предложения: односоставные и двусоставные предложения, распространенные и нераспространенные, полные и неполные, утвердительные и отрицательные предложения.Виды сложных предложений: сложносочиненные и сложноподчиненные предложения.Союзные и бессоюзные сложносочиненные предложения. Сложноподчиненные предложения с несколькими придаточными.Виды сложноподчиненных предложений по структуре и значению.Прямая и косвенная речь.Синтаксический анализ различным словосочетаниям и предложениям, правильное использование их в речи. Использование синтаксической синонимии для усиления выразительности речи. Знаки препинания в татарском языке. Пунктуационно-смысловой отрезок. Пунктуационные нормы татарского языка.

Стилистика и культура речи

Стили речи (научный, официально-деловой, разговорный, художественный, публицистический) и их особенности.Умение выступать перед аудиторией: выбор темы, определение цели и задач; учет круга интересов слушателей при выборе выразительных средств.Особенности устной и письменной речи.Работа с текстами разных жанров и стилей.Перевод текстов с татарского языка на русский.

Культура речи

Правильное употребление сложносокращенных слов. Правильное и выразительное употребление в речи имен существительных, прилагательных и глаголов.Наблюдение за употреблением имен существительных, прилагательных и глаголов в художественной речи.Нормативные словари современного татарского языка (орфоэпический словарь, толковый словарь, словарь грамматических трудностей, орфографический словарь), их роль в овладении нормами современного татарского литературного языка.

Язык и культура

Отражение в языке культуры и истории татарского народа, его место и связь с другими народами, живущими в России.Нормы и особенности татарской разговорной речи.Татарский речевой этикет.Выявление национально-культурных единиц родного языка в произведениях фольклора, в художественной литературе и исторических текстах, объяснение их значений посредством лингвистических словарей.Использование норм татарской разговорной речи в повседневной жизни и в учебе.

Туган тел (татар теле) фәненең эчтәлеге. 5 класс

Татар теле турында гомуми мәгълүмат

Аралашу чарасы буларак тел. Татар теле — татар әдәби әсәрләр теле. Тел турындагы фән буларак лингвистика. Лингвистиканың төп бүлекләре (гомуми мәгълүмат).

Аваз. Татар теленең сузык авазлар системасы. Сузыкларның язылышы. Тартыкларның язылышы. Телнең орфографик кагыйдәләре. Сүзнең лексик мәгънәсе. Сүз ясалышы һәм сүз формасы үзгәрү. Грамматиканың бер бүлеге буларак морфология. Синтаксис берәмлеге буларак сүзтезмә. Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләре. Аларның интонацион һәм мәгънәви үзенчәлекләре.

Текст

Сөйләм эшчәнлеге продукты буларак текст. Текст төшенчәсе. Текст темасы, төп мәгънә. Текст микротемасы. Текст кисәкләре һәм җөмләләрне бәйләүче лексик һәм грамматик чаралар. Текст планы (гади).Хикәяләү (хикәя, сөйләү), сурәтләү (предметне, халәтне), фикерләү, аларның төп үзенчәлеге.

Фонетика һәм графика

Лингвистика бүлеге буларак фонетика. Сөйләм органнары, аларның сөйләм авазлары булдыруда катнашуы. Татар теленең сузык авазлар системасы, аларны күләме. Сузык авазларның классификациясе. Татар теленең сузык авазлар системасындагы үзгәрешләр. Сингармонизм законы, аның төрләре. Сузыкларның кыскаруы. Дифтонглар. Татар телендә тартыклар, аларның күләме. Татар теленең тартыклар системасындагы үзгәрешләр. Тартыклар ассимиляциясе, ассимиляция төрләре. Татар һәм рус телләрендә сузык һәм тартык авазлар. Интонация төшенчәсе. Татар телендә басым. Татар теленең үз сүзләрендә һәм алынмаларда басым сакланмау очраклары. Сүз формаларында басым куюның авыр очраклары.

Орфоэпия һәм орфография

Әдәби тел нормалары. Орфоэпия нормалары төшенчәсе. Орфоэпик сүзлек. Фонетик анализ.Графика һәм орфография турында гомуми мәгълүмат. Татар теле алфавиты. Орфография. Сузыкларның язылышы. Тартыкларның язылышы. Ике авазны белдерә торган хәрефләрнең язылышы. “ъ” һәм “ь” билгеләренең язылышы.Орфографик сүзлек. Телнең орфографик нормалары.

Лексикология һәм фразеология

Лингвистиканың бер бүлеге буларак лексикология. Телнең төп берәмлеге буларак сүз. Сүзнең лексик мәгънәсе. Бер мәгънәле һәм күп мәгънәле сүзләр. Сүзләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәсе. Антоним, синоним, пароним, омонимнар һәм аларның төрләре. Татар теленең үз сүзләре һәм алынмалар. Татар теленең сүзлек составы. Актив һәм пассив лексика. Искергән сүзләр һәм неологизмнар. Фразеологизмнар, аларның мәгънәләре. Сөйләмдә фразеологик әйтелмәләрне куллану үзенчәлекләре. Төрле төр сүзлекләр, аларны төрле эшчәнлек вакытында файдалану. Татар теленең төп лексик нормалары. Сүзгә лексик анализ ясау.Мәкальләр, әйтемнәр.

Морфемика һәм сүз ясалышы

Лингвистиканың бер бүлеге буларак морфемика. Морфемика (телнең морфемик төзелеше) һәм сүз ясалышы. Сүз төзелеше һәм ясалышы турында гомуми мәгълүмат. Телнең иң кечкенә берәмлеге буларак морфема. Тамыр һәм аффикс. Тамырдаш сүзләр. Аффикслар ярдәмендә яңа сүзләр ясалышы. Төрле сүз төркеменә караган сүзләр ясалышында аффиксларның роле. Аффикслар, аффикс төрләре: сүз ясагыч, форма ясагыч һәм бәйләгеч аффикслар. Татар телендә сүз ясау формалары. Тамыр сүзләр. Ясалма сүзләр. Кушма сүзләр, кушма сүзләрнең структур төрләре: кушма, тезмә, парлы сүзләр. Татар һәм рус телләрендә сүз төзелешендәге төп аермалар. Морфемик анализ һәм сүз ясагыч анализ.

Морфология

Мөстәкыйль сүз төркемнәре: исем, сыйфат, рәвеш, сан, алмашлык, фигыль, аваз ияртемнәре. Сүз төркеме буларак исем, аның гомуми мәгънәсе, морфологик үзлекләре, синтаксик функцияләре.Уртаклык һәм ялгызлык исемнәр.Сүз төркеме буларак сыйфат, аның гомуми мәгънәсе, морфологик үзлекләре, синтаксик функциясе. Сүз төркеме буларак фигыль, аның гомуми мәгънәсе, синтаксик функцияләре. Фигыльләрнең төрләнеше.

Синтаксис һәм пунктуация

Грамматиканың бер бүлеге буларак синтаксис.Синтаксик берәмлеге буларак сүзтезмә. Сөйләмнең иң кечкенә берәмлеге буларак җөмлә.Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре: хикәя, боерык (тойгылы) һәм сорау җөмләләр. Эндәш сүзләр, аларның функцияләре.Әңгәмәдәшкә йогынты ясау, сөйләмгә бәя бирү чагылышы буларак кереш конструкцияләр (сүзләр, сүзтезмәләр). Җөмлә азагында тыныш билгеләре. Гади җөмләдә тыныш билгеләренең куелышы белән бәйле пунктуация кагыйдәләре.

Стилистика һәм сөйләм культурасы

Телдән һәм язма сөйләм турында төшенчә. Сөйләмдә синоним, антоним һ.б. урынлы куллану. Сөйләм культурасы үсеше һәм стильләрне камилләштерүдә синтаксик синомнарның роле.Әдәби тел төшенчәсе. Телдән һәм язма әдәби телгә карата куелган таләпләр турында гомуми төшенчә.Сөйләмдә төрле лексик чараларны (синоним, антоним, калька, фразеологик әйтелмәләр, мәкальләр һәм әйтемнәр) куллану мөмкинлеге.Төрле жанр һәм стильгә караган текстлар белән эшләү. Текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.

Сөйләм культурасы.

Лингвистиканың бер бүлеге буларак сөйләм культурасы. Тел нормалары, аның функцияләре. Әдәби телнең төп кагыйдәлере: орфоэпик, лексик, грамматик, дөрес язу кагыйдәләре. Кагыйдә вариантлары. Сөйләм хаталары. Татар теленең һәм сөйләм культурасының лексик байлыгы. Татар теленең сөйләм этикеты. Коммуникация төренә карап сөйләм этикетының тиешле кагыйдәләрен куллану. Татар сөйләм этикеты: исәнләшү, саубуллашу, котлау ситуацияләре этикеты. Диалогларда аралашу – эш-хәрәкәткә өйдәү. Телдә халык мәдәнияте һәм тарихы чагылышы.Фольклор һәм әдәби әсәрләрдә милли-мәдәни компонентлы тел берәмлекләре.

Тел һәм мәдәният

Телдә татар халкының тарихы, мәдәнияте һәм Россиядә яшәүче башка халыклар белән бәйләнешенең чагылышы. Текстта милли-мәдәни компонентлы мәгънәгә ия булган тел берәмлекләрен билгеләү һәм аларның мәгънәләрен аңлатмалы, этимологик, фразеологик әйтелмәләр сүзлеге һ.б. сүзлекләр ярдәмендә аңлата белү.

6 класс Туган тел (татар теле) фәненең эчтәлеге

Сөйләм һәм аралашу. Аралашу шартлары. Монолог төрләре: хикәяләү, сурәтләү, фикерләү. Сораштыру диалогы, диалог – эш-хәрәкәткә чакыру, этәргеч. Төрле төр диалоглар тыңдәшлеге.

Сөйләм эшчәнлеге. Сөйләм эшчәнлеге төрләре буларак тыңлап аңлау, уку, язуның төп үзенчәлекләре. Сайлап алу, танышу, детальле тыңлап аңлау. Телдән сөйләнә торган монологны аңлау эффиктивлыгын арттыра торган ысуллар. Уку культурасы. Телдән сөйләүнең төп үзенчәлекләре. Күргән, ишеткән мәгълүматны аралашу шартлары буенча кыскартып, сайлап алып, җентекләп сөйләү. Язма сөйләмнең төп үзенчәлекләре. Укылган, тыңланылган текстны тулы, кыскача, сайлап алып язу.

Текст. Текстның төп үзлекләре. Текст структурасы. Текстның мәгънәви, композицион бөтенлеге һәм төзеклеге. Тема, тексттагы төп фикер. Текстның микротемасы. Текст өлешләрен һәм җөмләләрне үзара бәйли торган лексик, грамматик һәм мәгънәви чаралар. Тексттагы төп һәм өстәмә мәгълүмат. План (катлаулы), аннотация. Сөйләмнең функциональ-мәгънәви тибы буларак сурәтләү, аның үзенчәлекләре (предмет, халәт, процесны сурәтләү); сөйләмнең башка функциональ-мәгънәви кисәкләре белән тиңдәшлеге.

Телнең функциональ төрлелеге. Телнең функциональ төрлелеге: гади сөйләм, рәсми стиль, фәнни стиль, публицистик стиль. Гади сөйләмгә хас булган тел-сурәтләү чаралары, сөйләм максаты, типик сөйләм ситуацияләре, кулланылу даирәсе. Гади сөйләмнең төп жанрлары: хикәя, әңгәмә. Рәсми стильгә хас булган тел-сурәтләү чаралары, сөйләм максаты, типик сөйләм ситуацияләре, кулланылу даирәсе. Рәсми стильнең төп жанрлары: гариза, аның үзенчәлекләре. Фәнни стильнең төп жанрлары: аннотация, аның үзенчәлекләре. Публицистик стильнең төп жанрлары: чыгыш, аның үзенчәлекләре.

Тел турында гомуми мәгълүмат. Хәзерге татар теленең кулланылыш формалары: әдәби тел, территориаль диалектлар, шәһәр гади сөйләме, билгеле бер һөнәр ияләренә хас булган сөйләм, жаргон.

Фонетика һәм графика. Сөйләмдә авазлар үзгәреше. Аваз һәм фонема. Татар теленең сузыклар системасы, аларның күләме. Сузык авазлар классификациясе. Татар теленең тартыклар системасындагы үзгәрешләр. Тартыклар ассимиляциясе, ассимиляция төрләре. Татар һәм рус телләрендә сузык һәм тартык авазлар. Татар телендә басым. Татар теленең үз сүзләрендә һәм алынмаларда басым сакланмый торган очраклар. Интонация төшенчәсе. Фонетик анализ.

Орфоэпия һәм орфография. Орфоэпия нормалары турында төшенчә. Орфоэпик сүзлек. Графика һәм орфографика турында төшенчә. Телнең орфографик нормалары. Баш һәм юл хәрефләрне куллану. Сүзне юлдан-юлга күчерү кагыйдәләре. Сузыкларның дөрес язылышы. Тартыкларның дөрес язылышы. Сүзләрнең бергә, аерым һәм сызыкча аша язылу очракларына бәйле орфографик кагыйдәләр. Орфографик сүзлек.

Лексикология һәм фразеология. Лексикология. Тел берәмлеге буларак сүз. Сүзнең башка тел берәмлекләреннән аермасы. Татар теленең сүзлек составы: искергән сүзләр, тарихи сүзләр, неологизмнар һәм аларның төрләре. Диалекталь сүзләр. Терминнар һәм һөнәрчелек сүзләре. Жаргон лексикасы һәм аларның кулланылыш үзенчәлекләре. Сүзнең стилистик бизәлеше. Фразеологик әйтелмәләр, аларның мәгънәләре. Сөйләмдә фразеологик әйтелмәләрне куллану үзенчәлекләре. Төрле сүзлекләр, аларны төрле эшчәнлектә файдалану. Сүзгә лексик анализ ясау.

Морфемика һәм сүз ясалышы. Сүз ясалышы һәм сүз формасы үзгәрү, сүз ясагыч, форма ясагыч һәм бәйләгеч аффикслар. Сүз ясалыш пары, сүз ясалыш чылбыры. Сүз ясалыш оясы. Сүз ясалышының төп ысуллары. Аффикслар ярдәмендә сүз ясалышы. Сүзьясалыш ысулы буларак, сүзләрне кушу. Кушма сүзләр. Сүзләргә морфемик һәм сүз ясагыч анализ ясау.

Морфология. Грамматиканың бер бүлеге буларак морфология. Сүз төркемнәре классификациясе. Мөстәкыйль, хәбәрлек һәм модаль мәгънәле сүз төркемнәре. Мөстәкыйль сүз төркемнәре: исем, сыйфат, рәвеш, сан, алмашлык, фигыль, аваз ияртемнәре. Сүз төркеме буларак исем (кабатлау). Сан, килеш һәм тартым

категорияләре. Сүз төркеме буларак, сыйфат). Асыл һәм нисби сыйфатлар. Сыйфат дәрәҗәләре. Сүз төркеме буларак сан, аның гомумкатегория мәгънәсе, морфологик үзлекләре, синтаксик функцияләре. Саннарның мәгънә ясалыш ягыннан сан төркемчәләре. Микъдар һәм тәртип саннарының грамматик үзлекләре. Сүз төркеме буларак алмашлыклар, аларның гомумкатегория мәгънәләре, морфологик үзлекләре, синтаксик функцияләре. Мәгънә һәм грамматик билгеләр буенча алмашлык төркемнәре. Алмашлыкларның төрләнеше. Сүз төркеме буларак фигыль, аның гомумкатегория мәгънәсе, морфологик үзлекләре, синтаксик функцияләре. Фигыльләрнең төрләнеше. Затланышлы фигыль формалары: хикәя фигыль, боерык фигыль, теләк фигыль, шарт фигыль. Сүз төркемнәренә морфологик анализ ясау.

Синтаксис һәм пунктуация. Грамматиканың бер өлеше буларак синтаксис. Сөйләмнең иң кечкенә берәмлеге буларак җөмлә. Эмоциональ бизәлеш ягыннан җөмлә төрләре: тойгысыз һәм тойгылы җөмлә. Аларның интонацион һәм мәгънәви үзенчәлекләре. Җөмләнең грамматик нигезе. Гади һәм кушма җөмләләр. Җөмләнең иярчен кисәкләре: аергыч, тәмамлык, хәл. Җәенке һәм җыйнак җөмләләр. Тиңдәш кисәкле җөмләләр. Тиңдәш кисәкле җөмләләрдә бәйләүче чаралар. Эндәш сүз, аның функцияләре. Эндәш сүзле җөмләдә басым. Татар телендә тыныш билгеләре.

Стилистика һәм сөйләм культурасы. Сөйләмдә синоним, антонимнарны урынлы куллану. Сөйләм культурасын үстерүдә һәм стильләрне камилләштерүдә синтаксик синонимнарның роле. Сөйләмдә төрле лексик чараларны (синоним, антоним,калька, фразеологик әйтелмә, мәкаль, әйтем) куллану мөмкинлеге. Төрле жанр һәм стильдәге текстлар белән эшләү. Текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.

Сөйләм культурасы. Лингвистиканың бер өлеше буларак сөйләм культурасы. Телдән аралашу этикасы, эффективлыгы, нормативлыгына ирешүнең мәҗбүри шарты буларак, аралашу шарты һәм даирәсе нигезендә тел-сурәтләү чараларын сайлау. Алмашлык, сан, фигыльләрне куллануның орфоэпик, лексик, грамматик, стилистик кагыйдәләре һәм язылыш нормалары. Кагыйдә вариантлары. Хәзерге татар теленең норматив сүзлекләре (орфоэпик сүзлек, аңлатмалы сүзлек, орфографик сүзлек), аларның хәзерге татар әдәби телен үзләштерүдәге роле.

Тел һәм мәдәният.Тел һәм мәдәниятнең үзара бәйләнеше.

7 класс Туган тел (татар теле) фәненең эчтәлеге

Сөйләм һәм аралашу.

Сөйләм этикеты һәм аралашу кагыйдәләре. Аралашу чарасы буларак тел. Сөйләм шартлары. Монолог төрләре: хикәяләү, сурәтләү, фикерләү. Сораштыру диалогы, диалог – эш-хәрәкәткә чакыру, этәргеч. Төрле төр диалоглар тиңдәшлеге. Сөйләм төрләре: кеше халәтен сурәтләү. Композицион формалар: газета язмасы, реклама, портретны сурәтли торган очерк.

Сөйләм эшчәнлеге.

Сөйләм эшчәнлеге төрләре буларак тыңлап аңлау, уку, язуның төп үзенчәлекләре. Телдән һәм язма сөйләм формалары тәңгәллеге. Телдән сөйләнә торган монологны аңлау эффиктивлыгын арттыра торган ысуллар. Уку культурасы. Телдән сөйләүнең төп үзенчәлекләре. Сөйләү – сөйләм этәргече.

Текст.

Сөйләм эшчәнлеге нәтиҗәсе буларак текст. Текстның төп билгеләре: кисәкләргә бүленә алу сәләте, мәгънәви бөтенлек, формаль яктан бәйләнгән булу, әйтемнең автономлыгы.Тема, тексттагы төп фикер. Текстның микротемасы, текст планы; текстның абзацларга бүленеше: кереш, төп өлеш, йомгак.

Телнең функциональ төрлелеге.

Сөйләмнең типик ситуацияләре, кулланылу даирәсе, сөйләм максаты, гади сөйләмгә хас булган тел-сурәтләү чаралары. Рәсми стиль сөйләменең типик ситуацияләре, кулланылу даирәсе, сөйләм максаты, рәсми стильгә хас булган тел-сурәтләү чаралары. Рәсми стильнең төп жанрлары: гариза, аның үзенчәлекләре. Фәнни стильнең төп жанрлары: аннотация, аның үзенчәлекләре. Публицистик стильнең төп жанрлары: чыгыш, аның үзенчәлекләре.

Төрки телләр арасында татар теле.

Сөйләм чарасы буларак тел. Татар теле һәм аның төрки телләр арасындагы урыны. Төрки телләргә хас булган үзлекләр. Идел-Урал буе регионы.

Фонетика һәм графика.

Фонетиканың өйрәнү предметы. Сөйләм авазлары. Фонетик иҗек. Басым һәм аның үзенчәлекләре. Интонация төшенчәсе. Алынма сүзләрнең әйтелеше. Аваз һәм хәреф тәңгәллеге. Фонетик анализ.

Орфоэпия һәм орфография. Орфоэпия нормалары турында төшенчә.

Графика һәм орфографика турында төшенчә. Орфографик сүзлек.

Лексикология һәм фразеология. Лексиканың өйрәнү предметы. Сүз һәм аның лексик мәгънәсе. Сүзнең лексик мәгънәсен аңлатуның төп ысуллары: сүзлектәге кыскача аңлатма; синоним, антоним, тамырдаш сүзләр табу.

Үзенчәлекле лексик төркем буларак этикет сүзләре. Аңлатмалы сүзлек белән танышу һәм аны сөйләм практикасында куллану. Сүзнең лексик мәгънәсе, морфемик төзелеше һәм язылышы арасындагы бәйләнеш. Бер мәгънәле һәм күп мәгънәле сүзләр. Әдәби троплар: метафора, җанландыру, эпитет хасил итү ысулы буларак сүзнең күчерелмә мәгънәсе. Фразеологик әйтелмәләр һәм аларның мәгънәсе. Сөйләмдә фразеологик әйтелмәләрнең кулланылыш үзенчәлекләре. Сүзгә лексик анализ ясау.

Морфемика һәм сүз ясалышы.

Морфемиканыңөйрәнүпредметы.Телнең иң кечкенә берәмлеге буларак морфема. Сүз ясагыч, форма ясагыч һәм бәйләгеч аффикслар. Тамыр, тамырдаш сүзләрнең мәгънәви бөтенлеге. Сүз нигезе. Сүз формасын хасил итә торган морфема буларак кушымча. Морфемика һәм орфография арасындагы бәйләнеш.Сүзгә морфемик һәм сүз төзелеше ягыннан анализ ясау.

Морфология.

Грамматиканың бер бүлеге буларак морфология. Сүз төркемнәре классификациясе. Мөстәкыйль сүз төркемнәре: рәвеш, фигыль, аваз ияртемнәре һәм аларның үзенчәлекләре. Төрләнләндерү. Модаль кисәкләр (кисәкчә, ымлык, предикатив сүзләр). Хәбәрлек сүз төркеме (бәйлекләр һәм теркәгечләр). Затланышлы һәм затланышсыз фигыльләр. Сыйфат фигыль, хәл фигыль, исем фигыль, инфинитив. Сыйфат фигыль, аның грамматик үзлекләре. Сыйфат фигыльдә фигыль һәм сыйфат билгеләре. Хәзерге, үткән һәм киләчәк заман сыйфат фигыль. Сыйфат фигыльнең синтаксик функцияләре. Хәл фигыль, аның грамматик үзлекләре. Хәл фигыльдә рәвеш һәм фигыль билгеләре. Хәл фигыльнең синтаксик функцияләре. Сүзгә морфологик анализ ясау.

Синтаксис һәм пунктуация. Грамматиканың бер өлеше буларак синтаксис.

Сөйләмнең иң кечкенә берәмлеге буларак җөмлә.

Җөмләнең баш кисәкләре буларак, ия һәм хәбәр. Иянең белдерелү ысуллары. Гади һәм тезмә хәбәр. Ия һәм хәбәр арасына сызык куелу. Җөмләнең иярчен кисәкләре буларак аергыч, тәмамлык һәм хәбәр. Аергыч төрләре. Хәл төрләре. Аерымлану төшенчәсе. Аергыч, тәмамлык һәм хәлләрнең аерымлануы. Җөмләнең аныклаучы кисәкләре. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре. Иясе генә булган һәм хәбәре генә булган бер составлы җөмләләр. Эндәш һәм кереш сүзләр булган җөмләләр. Гади җөмләгә синтаксик анализ ясау. Татар телендә тыныш билгеләре. Пунктуацион-мәгънәви өлеш. Татар теленең пунктуацион кагыйдәләре.

Стилистика һәм сөйләм культурасы.

Сөйләмдә синоним, антонимнарны урынлы куллану. Сөйләм культурасын үстерүдә һәм стильләрне камилләштерүдә синтаксик синонимнарның роле. Сөйләмдә төрле лексик чараларны (синоним, антоним, калька, фразеологик әйтелмә, мәкаль, әйтем) куллану мөмкинлеге. Төрле жанр һәм стильдәге текстлар белән эшләү. Текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.

Сөйләм культурасы.

Кыскартылма сүзләрне дөрес куллану. Сөйләмдә исем, сыйфат һәм фигыльләрне дөрес һәм сәнгатьле әйтү. Әдәби әсәрләрдә исем, сыйфат һәм фигыльләрнең кулланылышын күзәтү. Хәзерге татар теленең норматив сүзлекләре (орфоэпик, аңлатмалы, орфографик, грамматик бәхәс уята торган мәсьәләрне хәл итә торган сүзлек), аларның хәзерге татар әдәби теле нормаларын үзләштерүдәге роле.

Тел һәм мәдәният.

Мәдәният көзгесе буларак тел. Тел һәм мәдәният арасындагы бәйләнеш. Мәдәният һәм милли тел үзенчәлекләре.

8 класс. Туган тел (татар теле) фәненең эчтәлеге

Сөйләм һәм аралашу.

Аралаша белү – кеше мәдәниятнең иң мөһим өлеше. Текст, стиль һәм сөйләм төрләре турында өйрәнгәнне кабатлау; өйрәнгән сөйләм стильләренә хас булган тел-сурәтләү чаралары турындагы күзаллауны киңәйтү.

Сөйләм эшчәнлеге.

Эшчәнлек төре буларак сөйләм. Сөйләм төрләре: тыңлап аңлау, сөйләү, уку, язу. Тыңлап аңлау төрләре: сайлап алып, танышу. Танышу, өйрәнү, эзләү, уку төрләре стратегиясе. Текстның мәгънәсенә төшенеп уку. Аралашу шартларына туры китереп, укылган, тыңланган текстны тулы, кыскача, сайлап алып язу.

Текст.

Тексттагы фикерне дәвам итү: җөмләләрнең тезүле һәм ияртүле бәйләнеш ысуллары, бәйләү чарасы - хәл фигыль. Кабатлауның тексттагы роле: җөмләләрне бәйләү ысулы, сөйләмнең сәнгатьлелеген камилләштерә торган стилистик чара буларак норматив кабатлау һәм кабатлау – җитешсезлек.

Сөйләм стильләре.

Фәнни һәм рәсми стиль (куллану даирәсе, аралашу максаты, шул стильләргә хас булган тел-сурәтләү чаралары). Фәнни стильгә хас булган текст фрагментлары (фән төшенчәсен аңлату, фәнни төшенчәләрнең классификациясе), дефиниция күренешенең тел чаралары һәм структурасы. Рәсми стильгә хас булган композицион формалар (жанрлар) – күрсәтәмә, игълан.

Тел – аралашуның иң мөһим чарасы.
Аралашучарасыбуларак тел. Татар теле һәм аның башка телләрарасындагыурыны.
Фонетика һәм графика.
Фонетиканың өйрәнү предметы. Сөйләмавазлары. Фонетик иҗек. Фонетик транскрипция элементлары. Татар телендәбасымтөшүүзенчәлекләре. Сүзгә фонетик анализ ясау.*е, ё, я, ю* авазларыныңмәгънәсе.
Орфоэпия һәм орфография.
Орфографик сүзлек һәм аны сөйләм практикасында куллану. Орфографиянең өйрәнү предметы. Орфограмма төшенчәсе.
Лексикология һәм фразеология.
Әдәби троплар: метафора, җанландыру, эпитет хасил итү ысулы буларак сүзнең күчерелмә мәгънәсе. Синоним, антоним сүзләр. Омонимнар. Татар теленең сүзлек запасын тутыру ысуллары. Төрки-татар сүзләре һәм алынмалар. Фразеологик әйтелмәләр һәм аларның стилистик үзлекләре, сөйләмдәге төп функцияләре.
Морфемика һәм сүз ясалышы.
Лингвистиканың бер бүлеге буларак морфемика. Сүзнең иң кечкенә берәмлеге буларак морфема. Сүзнең ясалышы һәм үзгәреше. Тамырдаш сүзләр. Мөстәкыйль сүзләрнең тамыры һәм кушымча. Татар теленең сүзлек запасын тутыру ысуллары: сүз ясалыш һәм башка телләрдән кергән алынмалар. Татар телендә сүз ясалышы механизмы төшенчәсе. Сүз ясалышының төп ысуллары. Сүзгә морфемик һәм сүз ясагыч анализ.
Морфология.
Татар теленең төп морфологик кагыйдәләре. Сүзләрнең лексик-грамматик төрләре буларак, сүз төркемнәре. Мөстәкыйль, хәбәрлек һәм модаль сүз төркемнәр. Хәбәрлек сүз төркеме: бәйлек һәм теркәгечләр. Модаль сүз төркемнәре: ымлык, кисәкчә, предикатив сүзләр. Аларның семантик, морфологик һәм синтаксик үзенчәлекләре. Төрле сүз төркемнәренә караган сүзләрнең ясалышы, аларның семантикасы һәм кулланылыш үзенчәлекләре. Сүзгә морфологик анализ ясау.
Синтаксис һәм пунктуация.
Туры һәм кыек сөйләм. Чит сөйләмне җиткерү ысуллары: туры һәм кыек сөйләм. Туры сөйләм белән җөмлә төзелеше. Туры сөйләм вакытында тыныш билгеләренең куелышы. Чит сөйләмне җиткерү ысулы буларак цитата. Цитатаны тыныш билгеләре белән билгеләү. Диалог. Кушма җөмлә төшенчәсе. Кушма җөмлә төрләре. Тезмә кушма җөмлә. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр. Иярченле кушма җөмлә. Татар һәм рус телләрендә иярченле кушма җөмлә төзелеше. Синтетик иярченле кушма җөмлә, әлеге төр җөмләдә җөмләләрнең үзара бәйләнеше, тыныш билгеләре. Аналитик иярченле кушма җөмлә, әлеге төр җөмләдә җөмләләрнең үзара бәйләнеше, тыныш билгеләре. Иярчен җөмлә, аның төрләре. Төрле төр бәйләү чаралары булган кушма җөмләләр. Иярченле кушма җөмләнең төзелеше: баш һәм иярчен җөмлә; иярченле кушма җөмләдә бәйләү чаралары. Баш һәм иярчен җөмләләр арасында тыныш билгеләре. Татар телендә тыныш билгеләре. Пунктуацион-мәгънәви өлеш. Татар теленең пунктуацион кагыйдәләре.
Стилистика һәм сөйләм культурасы.
Сөйләмдә, фикерне төгәлрәк җиткерү, бер үк сүзләрне кабатламау өчен, синоним исемнәрне куллана белү сәләте. Сөйләмдә, фикерне төгәлрәк җиткерү, бер үк сүзләрне кабатламау өчен, синоним фигыльләрне куллану. Төрле жанрдагы һәм стильдәге текстлар белән эшләү. Текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.
Сөйләм культурасы.
Сөйләмдә рәвешләрнең һәм фигыльләрне дөрес, урынлы куллану. Әдәби сөйләмдә хәбәрлек һәм модаль сүз төркемнәренең кулланылышын күзәтү. Хәзерге татар теленең норматив сүзлекләре (орфоэпик, аңлатмалы, орфографик сүзлек), хәзерге татар әдәби телен үзләштерүдә аларның роле.
Тел һәм мәдәният.
Телдә татар халкының тарихы һәм мәдәнияте, аның Россиядә яшәүче башка халыклар белән бәйләнешенең чагылышы. Традицион татар көнкүреше предметын атаучы лексика, искергән сүзләр, фольклор лексикасы һәм фразеологик әйтелмәләр. Татар мәкальләре һәм әйтемнәре.Татар телендә татар халкының һәм башка халыкларның материаль һәм рухи кыйммәтләре чагылышы.
9 класс. Туган тел (татар теле) фәненең эчтәлеге
Сөйләм һәм аралашу
Аралашу ситуациясе һәм аның компонентлары: катнашучылар һәм аралашу шартлары; шәхси һәм шәхси булмаган сөйләшү, рәсми һәм рәсми булмаган, алдан әзерләнгән һәм әзерләнмәгән аралашу. Типик ситуацияләргә хас булган аралашу кагыйдәләрен үзләштерү.
Сөйләм эшчәнлеге
Сөйләм эшчәнлеге төрләре һәм аларның үзенчәлекләре. Уку: китап һәм башка чыганаклар (шул исәптән ММЧ, Интернет чыганаклары) белән эшләү культурасы, алар белән эшләү үрнәкләре.

Сөйләүченең коммуникатив максатларын тыңлап аңлау, төрле текстларны тыңлап аңлау, текстның мәгънәви кисәкләрен билгеләү һәм алар арасындагы бәйләнешне табу.

Сөйләү. Диалогларда катнашу.

Язу. Тыңланган яки укылган мәгълүматның эчтәлеген язма формада тапшыра белү. Инша, бәяләмә һәм рецензия язу.

Текст

Сөйләм эшчәнлеге нәтиҗәсе буларак текст. Аның мәгънәви һәм композицион бөтенлеге. Тема, текстның төп фикере. Сөйләм төрләренең функцияләре: сурәтләү, хикәяләү, фикерләү. Текст анализы (аның темасы, төп фикере, билгеле бер стильгә каравы)

Телнең функциональ үзенчәлекләре

Телнең функциональ төрлелеге: гади сөйләм, функциональ стильләр һәм аларның жанрлары.

Тел турында гомуми мәгълүмат

Аралашу чарасы буларак тел. Татар теле — татар әдәби әсәрләр теле. Тел турындагы фән буларак лингвистика. Лингвистиканың төп бүлекләре (гомуми мәгълүмат).

Татар әдәби теле системасы. Тел һәм сөйләм тәңгәллеге.

Фонетика һәм графика.

Лингвистика бүлеге буларак фонетика. Тел берәмлеге буларак аваз.Авазның мәгънә аеру функциясе.Татар теленең сузык авазлар системасы.Татар теленең тартык авазлар системасы. Шаулы тартыклар (яңгырау һәм саңгырау) һәм сонор тартыклар.Иҗек. Басым. Интонация. Аваз һәм хәреф тәңгәллеге.Сүзгә фонетик анализ ясау.

Орфоэпия һәм орфография

Орфоэпия нормалары төшенчәсе. Лингвистиканың бер бүлеге буларак орфоэпия. Әйтү вариантлары һәм басым. Орфоэпик кагыйдәләр күзлегеннән караганда, үз һәм чит кеше сөйләмен бәяләү. Орфоэпик сүзлекләр һәм көндәлек тормышта аларның кулланылышы.

Дөрес язу кагыйдәләре системасы буларак орфография. Сузыкларның һәм тартыкларның язылышы, ъ һәм ь билгеләренең кулланылышы.Сүзләрнең бергә, аерым һәм сызыкча аша язылу очраклары.Баш һәм юл хәрефләренең кулланылышы. Юлдан-юлга күчерү кагыйдәләре.Орфографик сүзлекләрне куллану очраклары.

Лексикология һәм фразеология

Лексиканың өйрәнү предметы.Лингвистиканың бер бүлеге буларак лексикология. Сүз – телнең төп берәмлеге. Сүзнең лексик мәгънәсе. Бер һәм күп мәгънәле сүзләр.Туры һәм күчерелмә мәгънәле сүзләр.Татар теленең аңлатмалы сүзлеге.Туган телнең синоним, антоним һәм омонимнары. Синоним, антоним, омонимнар сүзлеге.Татар сүзләре һәм алынмалар.Гомумкулланылыш сүзләре һәм кулланылышлары чикләнгән сүзләр.Диалектизмнар, һөнәрчелек сүзләре, жаргоннар.Актив һәм пассив лексика.Искергән сүзләр һәм неологизмнар.Тел гыйлеме фәненең бер бүлеге буларак фразеология. Фразеологик әйтелмәләр. Фразеологик әйтелмәләр сүзлеге.Сүзгә лексик анализ ясау.

Морфемика һәм сүз ясалышы

Морфемиканың өйрәнү предметы. Тел турындагы фәннең бүлекләре буларак морфемика һәм сүз ясалышы. Сүзнең тамыры. Тамырдаш сүзләр. Төрле сүз төркемнәрендә сүз ясалышы үзенчәлекләре.Сүз ясалышының үзенчәлекле ысуллары: морфемалар ярдәмендә сүз ясалышы, сүзләрне кушу, сүзнең бер сүз төркеменнән икенче сүз төркемнә күчүе һ.б.

Телнең иң кечкенә мәгънәле кисәге буларак морфеманы үзләштерү, аның мәгънәсе һәм яңа сүзләр, яңа сүз формасы ясалышындагы роле. Сүз ясалыш ысуллары төшенчәсе.Төрле сүзлекләр (сүз ясагыч, этимологик) куллану.Морфемик һәм сүз ясагыч анализ.

Морфология

Грамматиканың бер бүлеге буларак морфология. Татар телендә сүз төркемнәре системасы. Сүз төркемнәренең бүленеш принциплары.Мөстәкыйль сүз төркемнәре: исем, сыйфат, рәвеш, сан, алмашлык, фигыль, аваз ияртемнәре.Модаль сүз төркемнәр: кисәкчә, ымлык, предикатив сүзләр.Хәбәрлек сүз төркемнәре: бәйлек һәм теркәгеч.Сүзнең лексик-грамматик, морфологик, лексик билгеләр буенча билгеле бер сүз төркеменә каравы. Сүз төркемнәренә морфологик анализ. Кабатлау.

Синтаксис һәм пуктуация

Тел гыйлеме фәненең бер бүлеге буларак синтаксис. Синтаксик берәмлекләр буларак сүзтезмә һәм җөмлә.Сүзтезмәләрнең төп төрләре, сүзтезмәдә баш һәм иярчен кисәкнең бәйләнеш ысулы.Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре.Җөмләдә баш һәм иярчен кисәкләр, аларның бәйләнеш ысулларыҖөмләдә тиңдәш кисәкләр. Аерымланган кисәкләре булган җөмләләр.Гади җөмлә төрләре: бер составлы һәм ике составлы, җыйнак һәм җәенке, тулы һәм ким, раслау һәм инкарь җөмләләр.Кушма җөмлә төрләре: тезмә һәм иярченле кушма җөмләләр.Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.Күп иярченле кушма җөмлә.Структура һәм мәгънә ягыннан иярченле кушма җөмлә төрләре.Туры һәм кыек сөйләм.Төрле сүзтезмә һәм җөмләләргә синтаксик анализ, аларны сөйләмдә дөрес куллану.

Сөйләмнең сәнгатьлелеген арттыру максатыннан синтаксик синонимнарны куллану.Татар телендә тыныш билгеләре.Пунктуацион-мәгънәви өлеш.Татар теленең пунктуация кагыйдәләре.

Стилистика һәм сөйләм культурасы

Сөйләм стильләре (фәнни, рәсми, гади, әдәби, публицистик) һәм аларның үзенчәлекләре. Аудитория каршында чыгыш ясау: тема сайлау, максат һәм бурычны билгеләү, тел-сурәтләү чараларын сайлаганда, тыңлаучыларның кызыксынуларын исәпкә алу.Телдән һәм язма сөйләм үзенчәлекләре. Төрле жанр һәм стильдәге текстлар белән эшләү.Текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.

Сөйләм культурасы

Кыскартылган сүзләрне дөрес әйтү. Орфоэпик сүзлекне файдалану. Сөйләмдә исем, сыйфат һәм фигыльләрне дөрес куллану.Әдәби сөйләмдә исем, сыйфат һәм фигыльләрнең кулланылышын күзәтү.Хәзерге татар теленең норматив сүзлекләре (орфоэпическ сүзлек, аңлатмалы сүзлек, орфографик сүзлек), аларның хәзерге татар әдәби телен үзләштерүдәге роле.

Тел һәм мәдәният

Татар халкының тарихы һәм мәдәниятенең, Россиядә яшәүче башка халыклар белән бәйләнешенең һәм урынының телдә чагылышы. Татар сөйләм теленең кагыйдәләре һәм үзенчәлекләре.Татар сөйләм этикеты.Фольклор һәм әдәби әсәрләрдә, тарихи текстларда туган телнең милли-мәдәни берәмлеген билгеләү, лингвистик сүзлек ярдәмендә аларның мәгънәсен аңлату.Татар сөйләмә теле кагыйдәләрен укуда һәм көндәлек тормышта куллану.

ПЛАНИРУЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИЗУЧЕНИЯ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

В соответствии с требованиями к результатам освоения основной образовательной программы основного общего образования Федерального государственного образовательного стандарта данная рабочая программа для 5-9 классов направлена на достижение учащимися личностных, метапредметных и предметных результатов по родному языку.

Результатом освоения учебного курса по татарскому языку (5-9 классы) являются

Родной язык.

Результатом освоения учебного курса по родному языку (5-9 классы) являются

Личностные результаты:

- понимание родного языка как одной из основных национально-культурных ценностей татарского народа, определяющей роли родного языка в развитии интеллектуальных, творческих способностей и моральных качеств личности; его значения в процессе получения школьного образования;
- осознание эстетической ценности родного языка; уважительное отношение к родному языку, гордость за него; потребность сохранить чистоту татарского языка как явления национальной культуры; стремление к речевому самосовершенствованию;
- достаточный объем словарного запаса и усвоенных грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств в процессе речевого общения; способность к самооценке на основе наблюдения за собственной речью.

Метапредметные результаты:

- владение всеми видами речевой деятельности:
- адекватное понимание информации устного и письменного сообщения;
- владение разными видами чтения;
- адекватное восприятие на слух текстов разных стилей и жанров;

- способность извлекать информацию из разных источников, включая средства массовой информации, компакт-диски учебного назначения, ресурсы Интернета; умение свободно пользоваться словарями различных типов, справочной литературой;
- овладение приемами отбора и систематизации материала на определенную тему; умение вести самостоятельный поиск информации, ее анализ и отбор;
- умение сопоставлять и сравнивать речевые высказывания с точки зрения их содержания, стилистических особенностей и использованных языковых средств;
- способность определять цели предстоящей учебной деятельности (индивидуальной и коллективной), последовательность действий, а также оценивать достигнутые результаты и адекватно формулировать их в устной и письменной форме;
- умение воспроизводить прослушанный или прочитанный текст с разной степенью свернутости;
- умение создавать устные и письменные тексты разных типов, стилей речи и жанров с учетом замысла, адресата и ситуации общения;
- способность свободно, правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме;
- владение разными видами монолога и диалога;
- соблюдение в практике речевого общения основных орфоэпических, лексических, грамматических, стилистических норм современного татарского литературного языка; соблюдение основных правил орфографии и пунктуации в процессе письменного общения;
- способность участвовать в речевом общении, соблюдая нормы речевого этикета;
- способность оценивать свою речь с точки зрения ее содержания, языкового оформления; умение находить грамматические и речевые ошибки, недочеты, исправлять их; совершенствовать и редактировать собственные тексты;
- умение выступать перед аудиторией сверстников с небольшими сообщениями, докладами;
- применение приобретенных знаний, умений и навыков в повседневной жизни; способность использовать родной язык как средство получения знаний по другим учебным предметам, применять полученные знания, умения и навыки анализа языковых явлений на межпредметном уровне (на уроках иностранного языка, литературы и др.);

коммуникативно-целесообразное взаимодействие с окружающими людьми в процессе речевого общения, совместного выполнения какой-либо задачи, участия в спорах, обсуждениях; овладение национально-культурными нормами речевого поведения в различных ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения.

Регулятивные УУД

1. Умение самостоятельно определять цели обучения, ставить и формулировать новые задачи в учебе и познавательной деятельности, развивать мотивы и интересы своей познавательной деятельности. Обучающийся сможет:
   - анализировать существующие и планировать будущие образовательные результаты;
   - идентифицировать собственные проблемы и определять главную проблему;
   - выдвигать версии решения проблемы, формулировать гипотезы, предвосхищать конечный результат;
   - ставить цель деятельности на основе определенной проблемы и существующих возможностей;
   - формулировать учебные задачи как шаги достижения поставленной цели деятельности;
   - обосновывать целевые ориентиры и приоритеты ссылками на ценности, указывая и обосновывая логическую последовательность шагов.
2. Умение самостоятельно планировать пути достижения целей, в том числе альтернативные, осознанно выбирать наиболее эффективные способы решения учебных и познавательных задач. Обучающийся сможет:
   - определять необходимые действие(я) в соответствии с учебной и познавательной задачей и составлять алгоритм их выполнения;
   - обосновывать и осуществлять выбор наиболее эффективных способов решения учебных и познавательных задач;
   - определять/находить, в том числе из предложенных вариантов, условия для выполнения учебной и познавательной задачи;
   - выстраивать жизненные планы на краткосрочное будущее (заявлять целевые ориентиры, ставить адекватные им задачи и предлагать действия, указывая и обосновывая логическую последовательность шагов);
   - выбирать из предложенных вариантов и самостоятельно искать средства/ресурсы для решения задачи/достижения цели;

- составлять план решения проблемы (выполнения проекта, проведения исследования);
- определять потенциальные затруднения при решении учебной и познавательной задачи и находить средства для их устранения;
- описывать свой опыт, оформляя его для передачи другим людям в виде технологии решения практических задач определенного класса;
- планировать и корректировать свою индивидуальную образовательную траекторию.

3. Умение соотносить свои действия с планируемыми результатами, осуществлять контроль своей деятельности в процессе достижения результата, определять способы действий в рамках предложенных условий и требований, корректировать свои действия в соответствии с изменяющейся ситуацией. Обучающийся сможет:

- определять совместно с педагогом и сверстниками критерии планируемых результатов и критерии оценки своей учебной деятельности;
- систематизировать (в том числе выбирать приоритетные) критерии планируемых результатов и оценки своей деятельности;
- отбирать инструменты для оценивания своей деятельности, осуществлять самоконтроль своей деятельности в рамках предложенных условий и требований;
- оценивать свою деятельность, аргументируя причины достижения или отсутствия планируемого результата;
- находить достаточные средства для выполнения учебных действий в изменяющейся ситуации и/или при отсутствии планируемого результата;
- работая по своему плану, вносить коррективы в текущую деятельность на основе анализа изменений ситуации для получения запланированных характеристик продукта/результата;
- устанавливать связь между полученными характеристиками продукта и характеристиками процесса деятельности и по завершении деятельности предлагать изменение характеристик процесса для получения улучшенных характеристик продукта;
- сверять свои действия с целью и, при необходимости, исправлять ошибки самостоятельно.

4. Умение оценивать правильность выполнения учебной задачи, собственные возможности ее решения. Обучающийся сможет:

- определять критерии правильности (корректности) выполнения учебной задачи;
- анализировать и обосновывать применение соответствующего инструментария для выполнения учебной задачи;
- свободно пользоваться выработанными критериями оценки и самооценки, исходя из цели и имеющихся средств, различая результат и способы действий;
- оценивать продукт своей деятельности по заданным и/или самостоятельно определенным критериям в соответствии с целью деятельности;
- обосновывать достижимость цели выбранным способом на основе оценки своих внутренних ресурсов и доступных внешних ресурсов;
- фиксировать и анализировать динамику собственных образовательных результатов.

5. Владение основами самоконтроля, самооценки, принятия решений и осуществления осознанного выбора в учебной и познавательной. Обучающийся сможет:

- наблюдать и анализировать собственную учебную и познавательную деятельность и деятельность других обучающихся в процессе взаимопроверки;
- соотносить реальные и планируемые результаты индивидуальной образовательной деятельности и делать выводы;
- принимать решение в учебной ситуации и нести за него ответственность;
- самостоятельно определять причины своего успеха или неуспеха и находить способы выхода из ситуации неуспеха;
- ретроспективно определять, какие действия по решению учебной задачи или параметры этих действий привели к получению имеющегося продукта учебной деятельности;
- демонстрировать приемы регуляции психофизиологических/ эмоциональных состояний для достижения эффекта успокоения (устранения эмоциональной напряженности), эффекта восстановления (ослабления проявлений утомления), эффекта активизации (повышения психофизиологической реактивности).

Познавательные УУД

6. Умение определять понятия, создавать обобщения, устанавливать аналогии, классифицировать, самостоятельно выбирать основания и критерии для классификации, устанавливать причинно-следственные связи, строить логическое рассуждение, умозаключение (индуктивное, дедуктивное, по аналогии) и делать выводы. Обучающийся сможет:

- подбирать слова, соподчиненные ключевому слову, определяющие его признаки и свойства;
- выстраивать логическую цепочку, состоящую из ключевого слова и соподчиненных ему слов;
- выделять общий признак двух или нескольких предметов или явлений и объяснять их сходство;
- объединять предметы и явления в группы по определенным признакам, сравнивать, классифицировать и обобщать факты и явления;

- выделять явление из общего ряда других явлений;
- определять обстоятельства, которые предшествовали возникновению связи между явлениями, из этих обстоятельств выделять определяющие, способные быть причиной данного явления, выявлять причины и следствия явлений;
- строить рассуждение от общих закономерностей к частным явлениям и от частных явлений к общим закономерностям;
- строить рассуждение на основе сравнения предметов и явлений, выделяя при этом общие признаки;
- излагать полученную информацию, интерпретируя ее в контексте решаемой задачи;
- самостоятельно указывать на информацию, нуждающуюся в проверке, предлагать и применять способ проверки достоверности информации;
- вербализовать эмоциональное впечатление, оказанное на него источником;
- объяснять явления, процессы, связи и отношения, выявляемые в ходе познавательной и исследовательской деятельности (приводить объяснение с изменением формы представления; объяснять, детализируя или обобщая; объяснять с заданной точки зрения);
- выявлять и называть причины события, явления, в том числе возможные / наиболее вероятные причины, возможные последствия заданной причины, самостоятельно осуществляя причинно-следственный анализ;
- делать вывод на основе критического анализа разных точек зрения, подтверждать вывод собственной аргументацией или самостоятельно полученными данными.

7. Умение создавать, применять и преобразовывать знаки и символы, модели и схемы для решения учебных и познавательных задач. Обучающийся сможет:

- обозначать символом и знаком предмет и/или явление;
- определять логические связи между предметами и/или явлениями, обозначать данные логические связи с помощью знаков в схеме;
- создавать абстрактный или реальный образ предмета и/или явления;
- строить модель/схему на основе условий задачи и/или способа ее решения;
- создавать вербальные, вещественные и информационные модели с выделением существенных характеристик объекта для определения способа решения задачи в соответствии с ситуацией;
- преобразовывать модели с целью выявления общих законов, определяющих данную предметную область;
- переводить сложную по составу (многоаспектную) информацию из графического или формализованного (символьного) представления в текстовое, и наоборот;
- строить схему, алгоритм действия, исправлять или восстанавливать неизвестный ранее алгоритм на основе имеющегося знания об объекте, к которому применяется алгоритм;
- строить доказательство: прямое, косвенное, от противного;
- анализировать/рефлексировать опыт разработки и реализации учебного проекта, исследования (теоретического, эмпирического) на основе предложенной проблемной ситуации, поставленной цели и/или заданных критериев оценки продукта/результата.

8. Смысловое чтение. Обучающийся сможет:

- находить в тексте требуемую информацию (в соответствии с целями своей деятельности);
- ориентироваться в содержании текста, понимать целостный смысл текста, структурировать текст;
- устанавливать взаимосвязь описанных в тексте событий, явлений, процессов;
- резюмировать главную идею текста;
- преобразовывать текст, «переводя» его в другую модальность, интерпретировать текст (художественный и нехудожественный – учебный, научно-популярный, информационный, текст non-fiction);
- критически оценивать содержание и форму текста.

9. Формирование и развитие экологического мышления, умение применять его в познавательной, коммуникативной, социальной практике и профессиональной ориентации. Обучающийся сможет:

- определять свое отношение к природной среде;
- анализировать влияние экологических факторов на среду обитания живых организмов;

- проводить причинный и вероятностный анализ экологических ситуаций;
- прогнозировать изменения ситуации при смене действия одного фактора на действие другого фактора;
- распространять экологические знания и участвовать в практических делах по защите окружающей среды;
- выражать свое отношение к природе через рисунки, сочинения, модели, проектные работы.

10. Развитие мотивации к овладению культурой активного использования словарей и других поисковых систем. Обучающийся сможет:
    - определять необходимые ключевые поисковые слова и запросы;
    - осуществлять взаимодействие с электронными поисковыми системами, словарями;
    - формировать множественную выборку из поисковых источников для объективизации результатов поиска;
- соотносить полученные результаты поиска со своей деятельностью.

Коммуникативные УУД

11. Умение организовывать учебное сотрудничество и совместную деятельность с учителем и сверстниками; работать индивидуально и в группе: находить общее решение и разрешать конфликты на основе согласования позиций и учета интересов; формулировать, аргументировать и отстаивать свое мнение. Обучающийся сможет:

– определять возможные роли в совместной деятельности;

– играть определенную роль в совместной деятельности;

– принимать позицию собеседника, понимая позицию другого, различать в его речи: мнение (точку зрения), доказательство (аргументы), факты; гипотезы, аксиомы, теории;

– определять свои действия и действия партнера, которые способствовали или препятствовали продуктивной коммуникации;

– строить позитивные отношения в процессе учебной и познавательной деятельности;

– корректно и аргументированно отстаивать свою точку зрения, в дискуссии уметь выдвигать контраргументы, перефразировать свою мысль (владение механизмом эквивалентных замен);

– критически относиться к собственному мнению, с достоинством признавать ошибочность своего мнения (если оно таково) и корректировать его;

– предлагать альтернативное решение в конфликтной ситуации;

– выделять общую точку зрения в дискуссии;

– договариваться о правилах и вопросах для обсуждения в соответствии с поставленной перед группой задачей;

– организовывать учебное взаимодействие в группе (определять общие цели, распределять роли, договариваться друг с другом и т. д.);

– устранять в рамках диалога разрывы в коммуникации, обусловленные непониманием/неприятием со стороны собеседника задачи, формы или содержания диалога.

12. Умение осознанно использовать речевые средства в соответствии с задачей коммуникации для выражения своих чувств, мыслей и потребностей для планирования и регуляции своей деятельности; владение устной и письменной речью, монологической контекстной речью. Обучающийся сможет:

- определять задачу коммуникации и в соответствии с ней отбирать речевые средства;
- отбирать и использовать речевые средства в процессе коммуникации с другими людьми (диалог в паре, в малой группе и т. д.);
- представлять в устной или письменной форме развернутый план собственной деятельности;
- соблюдать нормы публичной речи, регламент в монологе и дискуссии в соответствии с коммуникативной задачей;
- высказывать и обосновывать мнение (суждение) и запрашивать мнение партнера в рамках диалога;
- принимать решение в ходе диалога и согласовывать его с собеседником;
- создавать письменные «клишированные» и оригинальные тексты с использованием необходимых речевых средств;
- использовать вербальные средства (средства логической связи) для выделения смысловых блоков своего выступления;
- использовать невербальные средства или наглядные материалы, подготовленные/отобранные под руководством учителя;
- делать оценочный вывод о достижении цели коммуникации непосредственно после завершения коммуникативного контакта и обосновывать его.

13. Формирование и развитие компетентности в области использования информационно-коммуникационных технологий (далее – ИКТ). Обучающийся сможет:

- целенаправленно искать и использовать информационные ресурсы, необходимые для решения учебных и практических задач с помощью средств ИКТ;
- выбирать, строить и использовать адекватную информационную модель для передачи своих мыслей средствами естественных и формальных языков в соответствии с условиями коммуникации;
- выделять информационный аспект задачи, оперировать данными, использовать модель решения задачи;
- использовать компьютерные технологии (включая выбор адекватных задаче инструментальных программно-аппаратных средств и сервисов) для решения информационных и коммуникационных учебных задач, в том числе: вычисление, написание писем, сочинений, докладов, рефератов, создание презентаций и др.;
- использовать информацию с учетом этических и правовых норм;
- создавать информационные ресурсы разного типа и для разных аудиторий, соблюдать информационную гигиену и правила информационной безопасности.

Предметные результаты:

- представление об основных функциях языка, о роли языка как национального языка татарского народа, о связи языка и культуры народа, о роли родного языка в жизни человека и общества;
- понимание места родного языка в системе гуманитарных наук и его роли в образовании в целом;
- усвоение основ научных знаний о родном языке; понимание взаимосвязи его уровней и единиц;
- освоение базовых понятий лингвистики: лингвистика и ее основные разделы; язык и речь, речевое общение, речь устная и письменная; монолог, диалог и их виды; ситуация речевого общения; разговорная речь, научный, публицистический, официально-деловой стили, язык художественной литературы; жанры научного, публицистического, официально-делового;
- стилей и разговорной речи; функционально-смысловые типы речи (повествование, описание, рассуждение); текст, типы текста; основные единицы языка, их признаки и особенности употребления в речи;
- овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии татарского языка, основными нормами татарского литературного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; использование их в своей речевой практике при создании устных и письменных высказываний;
- опознавание и анализ основных единиц языка, грамматических категорий языка, уместное употребление языковых единиц адекватно ситуации речевого общения;
- проведение различных видов анализа слова (фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического), синтаксического анализа словосочетания и предложения, многоаспектного анализа с точки зрения его основных признаков и структуры, принадлежности к определенным функциональным разновидностям языка, особенностей языкового оформления, использования выразительных средств языка;
- понимание коммуникативно-эстетических возможностей лексической и грамматической синонимии и использование их в собственной речевой практике;
- осознание эстетической функции татарского языка, способность оценивать эстетическую сторону речевого высказывания при анализе текстов художественной литературы.

Программаны үзләштерүдән көтелгән нәтиҗәләр

Гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәбендә ана телен өйрәтү телнең төрле катламнарына караган теоретик материалны өйрәтү белән бергә, татар теленең сүзлек байлыгын, мәгънәви һәм кулланылыш үзенчәлекләрен камил куллана белергә, ана теленең сыгылмалылыгын, аралашу процессында ачыла торган нечкәлекләрен, үзенчәлекләрен өйрәтүне дә күздә тота. Татар мәктәпләрендә татар теленнән белем бирүнең нәтиҗәлелеген, сыйфатын арттыру теоретик материалны аңлату барышында, тирән белем бирү белән беррәттән, укучыларда телгә карата кызыксыну уятуны һәм иң мөһиме — аңлап, дөрес итеп сөйләшергә, укырга һәм язарга, логик фикерләргә өйрәтүне, заманча технологияләрне файдаланып, телнең психолингвистик үзенчәлекләренә, мәдәният белән бәйләнешенә игътибар бирүне дә таләп итә. Бүгенге җәмгыятьтә барган үзгәрешләр ана телен укытуга яңа таләпләр куя. Беренче чиратта, ана теле дәресләре тел системасын, аның үзенчәлекләрен күзаллаган, милли үзаңга ия, милли менталитетны һәм психологияне аңлаган, заман таләпләренә җавап бирерлек күпкырлы шәхесләр тәрбияләүгә юнәлгән булырга тиеш. Әлеге таләпләр уку-укыту методикасын яңартуны, белем бирүгә яңача якын килүне, хәзерге җәмгыятьтәге үзгәрешләрнең бала психологиясенә тәэсирен аңлауны һәм шулар

нигезендә укыту эчтәлеген яңарту, уку-укытуның яңача алымнарын эзләү бурычын куя. Икенчедән, гомуми урта белемнең һәр ике баскычына нәтиҗә буларак кулланыла торган Бердәм республика имтиханына куелган таләпләр дә ана теленнән белем бирү эчтәлеген үзгәртү мәсьәләсе өлгереп җиткәнен күрсәтә.

Гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән тәкъдим ителгән үрнәк программа Россия Федерациясендәге һәм Татарстан Республикасындагы мәгарифкә кагылышлы хокукый-норматив актларга һәм федераль дәүләт стандартларына нигезләнеп эшләнде. Биредә гомуми төп белем бирү эшчәнлегенең формалашуы һәм үсеше программасында каралган төп идеяләр игътибарга алынган, татар мәктәпләренең башлангыч сыйныфларында ана теле укытуның гомуми үрнәк программасының эчтәлегендә каралган материалның дәвамчанлыгы һәм башлангыч белем бирү баскычында формалаша башлаган күнекмәләрнең үсеше каралган. Шулай ук төп белем бирү баскычында үзләштерелергә тиешле материалның эчтәлеге, укучыларның яшь һәм психологик үзенчәлекләре дә исәпкә алынган.

Үрнәк программада ана телен укытуның төп, мәҗбүри эчтәлеге бирелә. Әлеге программа нигезендә укыту эшчәнлегенең вариатив өлешен тәшкил иткән авторлык һәм эш программалары төзелә.

Гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәбенең 5-9 нчы сыйныфларында ана теленнән белем бирүнең **максатлары**:

1) коммуникатив максат: укучыларны ана телендә иркен сөйләшергә һәм аралашырга, логик эзлекле итеп уйлый белергә, фикерне төгәл, ачык итеп җиткерә белергә өйрәтү; туган телнең аралашуда, рухи-әхлакый нормалар формалашуда һәм дөньяны танып белүдә төп чара булуын, аның эстетик кыйммәтен аңлату;

2) фәнни максат: татар теленең фонетик, график, орфографик, орфоэпик, лексик, сүз төзелеше һәм ясалышы, грамматик, стилистик нигезләре турында теоретик мәгълүмат бирү;

3) тәрбияви максат: туган телгә ихтирам һәм ярату хисләре тәрбияләү; укучыларда гуманлылык хисләрен тәрбияләү; әти-әниләргә, инвалидларга, ятим балаларга шәфкатьлелек хисләрен тәрбияләү; матурлыкны күрә, тоя белергә өйрәтү; туган як табигатен яратырга өйрәтү; туган илең белән горурлану, аны саклау; сәламәт яшәүнең бер төре булган спорт белән кызыксындыру һ.б.

Әлеге максатларны тормышка ашыру өчен куелган **бурычлар**:

- укучыларның башлангыч мәктәптә татар теленең фонетик, график, орфографик, орфоэпик, лексик, сүз ясалыш, грамматик, стилистик нигезләреннән алган белемнәрен системалаштыру, катлаулырак формаларда өйрәтүне дәвам итү һәм телне тулы бер система буларак күзаллауны булдыру;
- укучыларның иҗади һәм мөстәкыйль фикерли алу мөмкинлекләрен үстерү, үз фикерләрен дәлилләргә күнектерү;
- телнең төп грамматик чараларын сөйләм процессында куллануга ирешү;
- язма һәм сөйләмә тел чараларын дөрес куллана белергә, аларны чагыштыра һәм кирәклесен сайлый, бәяли белергә өйрәтү;
- татар әдәби теле нормаларын һәм стилистик мөмкинлекләрен ачык күзаллауга, аларны тиешенчә куллана белүгә өйрәтү;
- телнең милли мәдәниятнең чагылышы булуын, тел һәм тарих бердәмлеген аңлату; татар теленең милли-мәдәни үзенчәлегенә төшендерү; татар һәм башка халыкларның рухи мирасына ихтирам тәрбияләү;
- татар халкының этник төркемнәре һәм диалектлары, төрки телләр, татар теле, татар язуы, татар халкының рухи, әхлакый, мәдәни мирасы турында мәгълүмат бирү;
- татар телен иҗтимагый күренеш буларак аңлау, тел нормаларын саклап, тормышның төрле ситуацияләренә бәйле рәвештә тел чараларын дөрес кулланып, аралаша-аңлаша белү;
- тел берәмлекләрен танып, аларны тикшерә, рус теле белән чагыштыра алу һәм аралашуда урынлы куллану күнекмәләрен камилләштерү;
- текст һәм Интернет, электрон уку-укыту ресурслары, башка мәгълүмати чаралар белән эшләү, аннан кирәкле мәгълүматны ала белү һәм шуны тиешенчә үзгәртә алу күнекмәләрен үстерү;
- укучыларның орфографик һәм пунктуацион грамоталылыгын камилләштерү.

Укыту предметына гомуми аңлатма

Төп мәктәптә ана теле курсы белем бирү процессының предметара һәм аерым предмет эчендә куелган максатларын тормышка ашыруга йөз тота. Шуны искә алып, программада татар теленә өйрәтү эчтәлеге компетентлы якын килү принцибына нигезләнеп сайланды һәм тәртипкә китерелде. Әлеге принцип V–IX сыйныфларда коммуникатив, лингвистик һәм социомәдәни компетенцияләрне формалаштырырга һәм үстерергә ярдәм итә.

5 – 9 нчы сыйныфларда татар теленең төп эчтәлеге өйрәнелә, укучыларга татар теленнән системалы, фәнни яктан ныклы белем бирелә, уку эшчәнлегенең төп төрләре формалаша һәм үстерелә. Тәкъдим ителә торган материал татар теле тармакларының төп нигезен тәшкил итә.

Туган телнең граматик төзелешен, аның нечкәлекләрен һәм кулланылыш үзенчәлекләрен аралашу процессында дөрес кулланырга өйрәтү әлеге баскычта төп максатлардан санала. Татарстан Республикасында татар теленең дәүләт теле булуы, аның татар халкының рухи мирасын буыннан-буынга җиткерү чарасы икәнлеге, кешеләренең үзара аралашуында, шәхеснең формалашуында һәм дөньяны танып белүендә төп чыганак булуын укучыларга җиткерү бурычы да әлеге баскычта үтәлә. Бу баскычта татар теленең төп эчтәлеге өйрәнелә, укучыларга татар теле буенча системалы, фәнни яктан ныклы белем бирелә, уку эшчәнлегенең төп төрләре формалаша һәм үстерелә.

Коммуникатив компетенция

Сөйләм эшчәнлегенең төрләре (тыңлап аңлау, сөйләү, уку, язу һәм язма сөйләм) үзләштерелә. Беренче этапта укучылар укылган яки тыңланган текстның темасы, төзелеше һәм төп фикерен, жанрын ачыклый, текст буенча әңгәмә үткәрә, үз фикерен дәлилли, телнең орфографик һәм орфоэпик, лексик, морфологик, синтаксик нормаларын саклап, эчтәлеген кыскача, тулы, сайлап алып, телдән яки язмача җиткерә. Телнең әдәби тел нормаларын саклап, төрле темаларга диалогик һәм монологик сөйләм оештыра. Төрле стиль һәм жанрдагы текстлар төзи. Төрле типтагы язма эшләр, шул исәптән компьютер технологияләре кулланып, укучы диктант, изложение, сочинение һ.б. эшләр башкара. Татар сөйләм әдәбе нормаларын дөрес һәм урынлы куллана.

Лингвистик компетенция

Тел система һәм иҗтимагый-мәдәни күренеш буларак өйрәнелә. Татар теленең барлык бүлекләре буенча үзләштерергә тиешле түбәндәге төп теоретик мәгълүматлар карала:

1) татар теленең иҗтимагый-мәдәни роле; татар милли әдәби теле һәм аның орфографик һәм орфоэпик нормалары; телнең фонетик системасы һәм аның закончалыклары, комбинатор һәм позицион аваз үзгәрешләре; татар телендә аваз һәм фонема, транскрипция; иҗек, татар теленең иҗек калыплары; басым һәм аның төрләре; интонация һәм аның компонентлары;
2) сүз, аның лексик мәгънәсе; сүзләрнең мәгънә ягыннан төрләре; татар теленең сүзлек составы, аның ачык система тәшкил итүе; сүзләрне килеп чыгышы, кулланылыш даирәсе һәм активлыгы ягыннан төркемләү; фразеологик әйтелмәләр, аларның мәгънә үзенчәлекләре; лексикография;
3) сүзләрнең мәгънәле кисәкләре, аларның төрләре, сүз ясалыш ысуллары;
4) мөстәкыйль сүз төркемнәренең лексик-семантик һәм морфологик-синтаксик үзенчәлекләре, бәйләгеч һәм модаль сүз төркемнәренең грамматик үзенчәлекләре, сөйләмдә кулланылышлары;
5) сүзтезмә һәм җөмлә, сүзләр һәм җөмләләр арасында бәйләнеш төрләре; җөмләнең аерымланган кисәкләре; җөмләләрне төркемләү принциплары; кушма җөмлә һәм аларның мәгънә ягыннан төрләре; туры һәм кыек сөйләм; текст, аның төзелеше; татар телендә тыныш билгеләре;
6) функциональ стильләр, аларның лексик-грамматик үзенчәлекләре.

Этномәдәни компетенция

Укучыларга телнең милли мәдәниятне чагылдыру формасы булуы аңлатыла. Тел чаралары ярдәмендә халыкның милли үзенчәлекләрен сурәтләү мөмкинлекләре өйрәтелә. Тәкъдим ителгән текстлардан халык авыз иҗаты үрнәкләрен, тарихи лексиканы аеру, аларның төрләрен һәм мәгънәләрен ачыклау. Татар милләтенең дөньяны танып белүен чагылдырган төп төшенчәләр, аларның сүздә, сүз мәгънәсендә чагылыш үзенчәлекләре өйрәтелә. Татар халык иҗаты үрнәкләрендә сүзнең кулланылышы, төшенчәләрне бирү мөмкинлекләре анализлана.

Шулай итеп, татар мәктәбе өчен ана телен укыту программасы эшлекле якын килүгә нигезләнә һәм аны тормышка ашыру өчен кирәкле алшартларны күзаллап төзелә. Укучыларның сөйләм эшчәнлеге үсеше һәм шәхси үсеш-үзгәреше югарыда саналган компетенцияләрдә ачык чагыла: коммуникатив компетенция төркемендә өйрәнелә торган тел материалы аралашу күнекмәләре булдыру максатын күздә тотып бирелә, лингвистик компетенция төркемендә аралашу өчен кирәкле тел материалының төзелеше, структурасы, эчтәлеге тәкъдим ителә, социомәдәни компетенция төркемендә тел материалы халыкның мәдәниятен һәм тарихын чагылдыра торган билге буларак бирелә.

Гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәбенең 5-9 нчы сыйныфларында ана теле предметын өйрәтү тел берәмлекләрен таный, аңлый һәм анализлый белү күнекмәләре белән бергә, сөйләм культурасын үстерүне, төрле типтагы һәм жанрдагы мәгълүматны үзләштерүне, аларны, сөйләм ситуациясенә һәм төренә карап, дөрес, төгәл итеп башкаларга җиткерә алуны, татар теленең әдәби һәм сөйләм әдәбе нормаларын күз алдында тота.

Шәхси нәтиҗәләр:

- татар теленең татар халкы өчен төп милли-мәдәни кыйммәт булуын, ана телендә шәхеснең әхлакый, рухи һәм иҗади яктан формалашудагы ролен аңлау;
- туган телгә мәхәббәт һәм аның белән горурлану хисләре тәрбияләү, туган телне саклау һәм үстерү өлкәсендә эшләргә теләк, омтылыш уяту;
- туган телдә аралашу, үз фикереңне һәм хисләреңне төгәл, анык, күпьяклы итеп белдерү өчен кирәкле булган сүзлек составын һәм грамматик, стилистик чараларны белү;
- аралашу төренә һәм ситуациясенә бәйле сөйләмне куллана һәм үзара бәйли белү;
- иптәшләренең сөйләменә игътибар итү, үзеңнең сөйләмеңә күзәтеп бәя бирү, хаталарны төзәтү, бәхәстә катнашу, төрле дәлилләр кулланып, тема буенча фикер алышу.

Предметны үзләштерү барышында ирешкән нәтиҗәләр:

- сөйләмиятнең барлык төрләрен (тыңлау, аңлау, уку, язу) үзләштерү: язма һәм сөйләм теленә караган мәгълүматның темасын, төп һәм өстәмә фикерен аңлау; төрле стильгә һәм жанрга караган текстларны дөрес уку һәм аңлау; төрле чыганаклардан мәгълүмат туплый белү; сүзлекләрдән һәм электрон чаралардан дөрес файдалана белү; аерым бер темага караган материалны туплый, анализлый, эшкәртә һәм үзгәртә белү;
- татар теленең төп функцияләрен, татар теленең башка төрки телләр арасында тоткан урынын, телнең мәдәният, җәмгыять белән тыгыз бәйләнешен аңлау;
- туган тел турындагы фәнни белемнәрнең нигезен булдыру, тел катламнарының, ярусларының үзара бәйләнешен һәм мөнәсәбәтен аңлау;
- тел белеменең төп төшенчәләрен үзләштерү, аның тармаклары турында мәгълүмат булдыру; тел һәм сөйләм, сөйләм төрләре, аралашу ситуацияләре; сөйләм теле, функциональ стильләр, матур әдәбият теле; текст һәм аның төрләре; телнең төп берәмлекләре, аларның аермалы билгеләрен, сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләрен белү;
- телнең төп стилистик чараларын, телнең әдәби нормаларын, сөйләм әдәбе нормаларын белү, аларны сөйләмдә дөрес кулланырга өйрәнү;
- тел һәм сөйләм берәмлекләрен аера һәм анализлый белү; тел һәм стилистик чараларның кулланылышына бәйле рәвештә сөйләм төрләрен аера һәм чагыштыра белү;

-телнең сәнгати чараларын аеру, аларның эстетик функцияләрен белү.

5-9 нчы сыйныфларда татар телен укытуның **предметара нәтиҗәләре**:

- татар теленең башка фәннәрне өйрәнү һәм белем алу чарасы икәнен аңлау;
- татар телен әдәбият белән бәйләп, тел чараларының матур әдәбият әсәрләрендәге тәэсир көчен, сәнгатьлелеген булдыруда ролен ачыклау; чор әдәбиятына хас тел-сурәтләү чараларының үзенчәлекләрен ачу;
- телне әдәбият белән бәйләп, укыган яки тыңлаган әсәрнең эчтәлеген, планын, конспектын, резюмесын логик эзлекле итеп язарга, сөйләргә өйрәтү;
- телне мәдәният белән бәйләп, татар теленең байлыгына һәм матурлыгына хөрмәт, зәвык тәрбияләү;
- татар телен рус теле белән бәйләп, телләр һәм халыклар арасындагы уртак хәзинә – рухи кыйммәтләргә ихтирам, башка милләт вәкилләренә карата түземле–ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү; телләрнең үзара багланыш-мөнәсәбәтләрен, шул мөнәсәбәтләр нәтиҗәсендә уртак төшенчәләр һәм тел берәмлекләре барлыкка килүне аңлату;
- рус һәм чит телләр, әдәбиятлар белән бәйләп, татар теленең милли-мәдәни үзенчәлекләрен өйрәтү, алган белемнәрне төрле тел күренешләрен аңлатуда куллану;
- телне тарих, җәмгыять белеме фәннәре белән бәйләп, дөнья, кешелек җәмгыяте, аның үсеше турында күзаллау формалаштыру, җәмгыять үсешенең телгә турыдан-туры мөнәсәбәте булуын җиткерү;

- татар теле дәресләрендә алган белем һәм күнекмәләрне телнең кеше һәм җәмгыять тормышында тоткан урынын аңларга ярдәм итү; сөйләмне дөрес куллана, бәяли белергә, үз фикереңнең уңай һәм тискәре якларын аңларга, камилләштерергә өйрәтү;
- әдәби әсәрләрнең теле белән эшләгәндә, татар теле – бәйләүче чараларга бик бай тел, шул чаралар системасын, алар белдергән мәгънәләрне нәтиҗәлерәк үзләштерү максатыннан, стиль мөмкинлекләрен дә исәпкә алып, фикерне төгәл бирердәй сүзтезмә һәм җөмләләрне телебез хәзинәсеннән сайлап ала белү.

Перечень учебно-методического обеспечения

1. Татарский язык.5 класс. Харисова Ч.М.,Максимов Н.В.,Сәйфетдинов Р.Р.: Учебное пособие для образовательных организаций с обучением на татарском языке. Казань. Татарское книжное издательство.
2. Татарский язык.6 класс. Харисова Ч.М., Юсупов Ф.Ю.,Сәйфетдинов Р.Р.: Учебное пособие для образовательных организаций с обучением на татарском языке. Казань. Татарское книжное издательство.
3. Татарский язык.7класс. Максимов Н.В, Набиуллина Г.А.: Учебное пособие для образовательных организаций с обучением на татарском языке. Казань. Татарское книжное издательство.
4. Татарский язык.8 класс. М.З.Закиев, Н.В.Максимов.: Учебное пособие для образовательных организаций с обучением на татарском языке. Казань. Татарское книжное издательство.
5. Татарский язык.9 класс. М.З.Закиев, С.М.Ибрагимов.: Учебное пособие для образовательных организаций с обучением на татарском языке. Казань. Татарское книжное издательство.